

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i arkeologi vid svenska universitet och högskolor

Högskoleverket • Birger Jarlsgatan 43 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

**Utvärdering av grund- och forskarutbildning i arkeologi vid svenska universitet
och högskolor**

Producerad av Högskoleverket

Högskoleverkets rapportserie 2003:2 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, utvärderingsavdelningen, **Johan Fröberg**

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Högskoleverkets vaktmästeri, Stockholm, februari 2003

Tryckt på miljömärkt papper

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Högskoleverkets beslut	7
Högskoleverkets reflektioner	9
Utvärderingsmodell ¹	13
Utvärderingsprocessen	13
Utvärderade lärosäten och avgränsningar	13
Genomförande	14
Bedömargruppens sammansättning	14
Rapportens disposition	14
Bedömargruppens rapport	
Missiv	19
Utvärderingens referensram	21
Ämnet arkeologi	21
Arkeologutbildning i Sverige	21
Arkeologins arbetsmarknad	22
Vad kännetecknar en god utbildning i arkeologi?	22
Nödvändiga förutsättningar	23
Gemensamma frågeställningar	25
Strategier ökar förändringsberedskapen	25
Externa medel – hur utnyttjas de bäst för utbildningen?	26
Arkeologiska specialiseringar	27
Små och homogena miljöer – hur skapa en öppen miljö?	28
Byte av lärosäte bör vara ett reellt alternativ	28
Pedagogiskt förändringsarbete	29
Tvärvetenskap	30
Examination och handledning	30
Studentinflytande och utvecklingsarbete	31
Jämställdhet/Genus	31
Förutsättningar för en stark forskarutbildning	32
Tredje uppgiften	33
Lärosätesdel	35
Göteborgs universitet	35
Högskolan på Gotland	39
Högskolan i Kalmar	42
Lunds universitet	45
Mitthögskolan	49
Stockholms universitet	52
Södertörns högskola	59
Umeå universitet	62
Uppsala universitet	65

Sammanfattning

Denna rapport redovisar resultatet av den utvärdering av grund- och forskarutbildningen i arkeologi vid svenska universitet och högskolor som Högscoleverket genomfört 2002. Utvärderingen utgör en del av den granskning av samtliga generella examina och yrkesexamina som Högscoleverket skall genomföra under perioden 2001–2006. Den har gjorts av en bedömaregrupp bestående av fyra ämnessakkunniga, en grund- och en forskarutbildningsstudent, samt en avnämarenrepresentant. Till grund för bedömningen ligger lärosätenas självvärderingar och platsbesök på institutionerna.

Högscoleverket konstaterar utifrån bedömaregruppens rapport att de utvärderade grund- och forskarutbildningarna i arkeologi håller god kvalitet. Därmed ser Högscoleverket ingen anledning att ifrågasätta examensrättigheterna vid något av de utvärderade lärosätena: Göteborgs universitet, Högskolan på Gotland, Högskolan i Kalmar, Lunds universitet, Mitthögskolan, Stockholms universitet, Södertörns högskola, Umeå universitet och Uppsala universitet.

Bedömaregruppen inleder sin del av rapporten med en presentation av den referensram som anger utgångspunkterna för utvärderingen. I avsnittet om gemensamma frågeställningar behandlar bedömaregruppen sedan de observationer som de anser berör flera av lärosätena. Diskussionen kring organisatoriska frågor betonar bland annat betydelsen av att utarbeta strategier för institutionernas beredskap att möta förändringar och att externa medel kan användas så att de även kommer utbildning till godo. Bedömaregruppen rekommenderar också lärosätena att förbättra sin information till anställda och studenter, inte minst för att förbättra studenternas möjligheter att utnyttja sin rätt att påverka bland annat utbildningarnas utveckling.

Bedömaregruppen återkommer i flera sammanhang till att det är viktigt att utbildningen presenterar ett tillräckligt brett arkeologiämne som rymmer flera olika perspektiv. Det har bland annat betydelse i samband med små och homogena miljöer men också i diskussionerna om förutsättningarna för utbildningen i olika arkeologiska specialiseringar och hur utbildningen bör organiseras. I avsnitten om grundutbildningen tar bedömaregruppen vidare upp nivån på och tydligheten i de krav som ställs i samband med kurser och uppsatser, samt formerna för handledning och bedömning av uppsatser.

Bedömaregruppen finner att institutionerna i flera fall behöver vidta ytterligare åtgärder för att anpassa de lokala förutsättningarna för forskarutbildningen till 1998 års reform. Individuella studieplaner bör utnyttjas mer aktivt. En bättre balans bör skapas mellan det stora antalet doktorander och det begränsade antalet handledare vid flera institutioner. Antagningsprocess och urvalskriterier till forskarutbildningen bör förändras så att reella möjligheter skapas för studenterna att byta lärosäte mellan grund- och forskarutbildningen.

Högskoleverkets beslut

Rektorer vid berörda lärosäten

Utvärderingsavdelningen
Johan Fröberg

BESLUT

2003-02-11

Reg. nr 643-3592-01

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i arkeologi

Högskoleverket finner att grund- och forskarutbildningen i arkeologi vid utvärderade lärosäten håller god akademisk kvalitet och ifrågasätter därför inte någon examensrätt i ämnet vid Göteborgs universitet, Högskolan på Gotland, Högskolan i Kalmar, Lunds universitet, Mitthögskolan, Stockholms universitet, Södertörns högskola, Umeå universitet och Uppsala universitet.

Uppföljning

En uppföljning av utvärderingen kommer att genomföras inom tre år. Lärosätena skall då redogöra för de åtgärder de vidtagit för att utveckla och förbättra utbildningarna.

Beslut i detta ärende har fattats av universitetskansler Sigbrit Franke efter föredragning av projektansvarig Johan Fröberg i närvaro av kanslichef Lennart Ståhle och avdelningschef Ragnhild Nitzler.

Sigbrit Franke

Johan Fröberg

Kopia:
Utbildningsdepartementet
Ledamöter i bedömargruppen

Högskoleverkets reflektioner

Högskoleverket vill inledningsvis tacka bedömargruppen för ett mycket väl genomfört arbete. Utvärderingens syfte är att bedöma utbildningarnas kvalitet, ett begrepp som rymmer mycket och därmed kan bli oprecist. Det är därför betydelsefullt att bedömargruppen valt att tydligt redovisa en referensram. Den anger utgångspunkterna för utvärderingen och därmed för bedömargruppens analys av gemensamma frågeställningar och bedömning av de enskilda lärosätena. Bedömargruppens rapport föranleder Högskoleverket att göra följande reflektioner.

Grundutbildningen

Högskoleverket konstaterar att bedömargruppens intryck av grundutbildningen i arkeologi är positivt. Den bedöms ha ett relevant innehåll vid de utvärderade lärosätena. Bedömargruppen har även funnit flera intressanta försök att förändra utbildningarnas form och innehåll.

På flera ställen i rapporten pekar bedömargruppen på betydelsen av att utbildningen ger en bred bild av ämnet arkeologi genom att belysa olika perspektiv. Problemen att uppfylla detta riskerar att vara störst i små utbildningsmiljöer med få lärare, men genom en olämplig fördelning av undervisningsuppgifterna kan utbildningen även vid de större lärosätena till allra största del ges av samma lärare. Högskoleverket vill betona betydelsen av att lärosätena skapar lärarkollegier som är tillräckligt stora och utnyttjar dem så att ämnets bredd återspeglas.

Högskoleverket finner det värt att uppmärksamma den kritik studenterna riktar mot att kurskraven dels ofta är för låga, dels inte uppfattas som tydliga. Till det senare bidrar säkert också att de uppfattar att kraven inte ligger fast utan förändras utifrån studentgruppens resultat. En förutsättning för en framgångsrik utbildning är att det i förväg går att avgöra vad kursfodringarna består i. Ett rimligt krav är också att dessa inte ändras under kursens gång utan att detta tydligt motiveras.

Institutionerna har i flera fall omfattande internationella kontakter. Högskoleverket vill peka på vikten av att bättre utnyttja dessa kontakter och ge bättre information om de internationella utbytesprogrammen som finns för att ge fler studenter möjlighet att göra del av utbildningen utomlands.

Bedömargruppen pekar på flera ställen i rapporten på betydelsen av att institutionerna förbättrar sin information till både anställda och studerande. Högskoleverket vill särskilt framhålla det ansvar som vilar på institutionerna för att tillse att studenterna ges möjlighet att påverka och medverka i utbildningens utveckling. Särskilt viktigt är det vid de institutioner där flera olika ämnen är sammanförda. Institutionerna måste finna sätt att motverka att studentrepresentationen i t.ex. institutionsstyrelsen inte är känd för studen-

terna när representanten kommer från ett annat ämne vid institutionen än det egna.

Forskarutbildningen

Avseende forskarutbildningen är det sammanfattande intrycket positivt samtidigt som bedömargruppen konstaterar att den skiljer sig i flera avseenden mellan lärosätena. Det är tydligt att de olika institutionerna har agerat olika för att möta de förändrade förutsättningarna för forskarutbildningen som inträtt efter 1998 års reform. Det framkommer i bedömargruppens rapport att det sannolikt är nödvändigt att ytterligare åtgärder vidtas för att nå målet om att tiden för en doktorsexamen skall vara fyra år. Högskoleverket vill särskilt uppmärksamma institutionerna på följande.

Antalet forskarstuderande är vid flera av institutionerna stort i förhållande till antalet handledare. Det skapar dåliga förutsättningar för att doktoranderna får den handledning som var och en behöver för att nå önskat resultat inom rätt tid. Högskoleverket anser att det är viktigt att institutionerna i större utsträckning strävar efter att skapa balans mellan antal handledare och forskarstuderande.

En av flera orsaker till det stora antalet doktorander är att s.k. egenfinansiering av forskarstudier utnyttjas i stor utsträckning. Högskoleverket vill peka på att de olika ekonomiska villkor detta ger, och därmed olika förutsättningar att genomföra forskarutbildningen, tenderar att skapa en olycklig uppdelning av doktorandgruppen.

Bedömargruppen pekar i sin rapport på flera skäl till att mobiliteten inom svensk arkeologi bör öka. Högskoleverket vill betona att det också påverkar studenternas möjlighet att utvecklas. Antagningsformer och urvalskriterier till forskarutbildning bör därför vara utformade så att det även i realiteten blir möjligt för sökande med grundutbildningsexamen från annat lärosäte att bli antagna.

Individuella studieplaner används vid samliga lärosäten med forskarutbildning. De utnyttjas dock inte som det kraftfulla verktyg de skulle kunna och är menade att vara. Högskoleverket vill peka på möjligheten att utnyttja dem för att beskriva både handledarens och den forskarstuderandes skyldigheter. På så sätt tydliggörs vad var och en skall uppfylla vilket underlättar uppföljning och fastställande av åtgärder.

Bedömargruppen uttrycker förvåning över att kursdelen i forskarutbildningen kan skifta från 30 till 60 poäng beroende på lärosäte. Gruppen framhåller att det sannolikt återspeglas i skillnader i avhandlingarnas omfång. Minst kursdel har Uppsala universitet vilket bland annat motiveras med att det totala kursomfånget efter genomgången grund- och forskarutbildning i Uppsala blir större, särskilt efter den från och med 2003 införda längre magisterkursen på 40 poäng. Det lärosätet är också det som bedömargruppen anser har kommit längst med anpassningen till de nya förutsättningarna, något som visar sig i en jämförelsevis god genomströmning på forskarutbildningen.

Högskoleverket vill dock poängtera att denna modell med en stark koppling till den egna grundutbildningen riskerar att ytterligare minska rörligheten inom svensk arkeologi.

Organisatoriska frågeställningar

Externa medel är för de arkeologiska institutionerna som för de flesta ämnen av stor betydelse för den samlade verksamheten. Högskoleverket instämmer samtidigt i bedömargruppens påpekande att det är nödvändigt att dessa används på ett för den samlade verksamheten positivt sätt. Särskilt viktigt är det att avvägningar görs så att inte de grund- och forskarstuderande drabbas. Bedömargruppen pekar i avsnittet om externa medel på flera mer långsiktiga alternativ än att t.ex. använda dessa för att friköpa stor del av de fast anställda lärarna för forskning.

Högskoleverket tolkar bedömargruppens rapport som att flera av institutionerna inte lagt tillräcklig vikt vid att skapa strukturella ramar för verksamheten och goda arbetsrutiner som svarar mot de ofta högt ställda ambitionerna. Vi vill peka på den betydelse sådana strategier har för att möta ökade krav på verksamheten och toppar i arbetsbelastningen. Inte minst har det betydelse för att undvika arbetsrelaterade sjukskrivningar bland lärare och forskarstuderande vilket har förekommit vid några institutioner.

Den arkeologiska verksamheten vid Stockholms universitet framstår för Högskoleverket som olyckligt splittrad och synes inte utnyttja de unika möjligheter som enligt bedömargruppen finns där. Det är bekymmersamt att den brist på samverkan som dominerar intrycket också tillåtits påverka grund- och till viss del forskarutbildningen på ett för studenterna olyckligt sätt.

Bedömargruppen uppmärksammar både i avsnittet gemensamma frågeställningar och i avsnitten om Lunds universitet, Stockholms universitet samt Högskolan på Gotland att miljöerna i arkeoosteologi/historisk osteologi är oroväckande små. Högskoleverket kan bara instämma i att företrädare för ämnet gemensamt behöver ta ställning till hur gynnsamma förutsättningar för utvecklingen av utbildningen i denna specialisering inom arkeologin bäst skapas.

Jämställdhet

Bedömargruppen konstaterar i sin rapport att andelen kvinnor i lärarkollegierna är låg, men att de är i majoritet bland studenterna på grundutbildningen. Högskoleverket vill påpeka att institutionerna bör göra mer för att få fler kvinnliga professorer och lärare i ämnet, och vill särskilt betona att det inte kan betraktas som en generationsfråga som löser sig av sig själv.

Utvärderingsmodell¹

Föreliggande utvärdering ingår i det regeringsuppdrag som har sin grund i regeringens proposition *Studentinflytande och kvalitetsutveckling* (Prop. 1999/2000:28). Utvärderingen skall omfatta såväl grund- som forskarutbildning. De lärosäten som berörs för generella examina är de som ger kandidat- eller magisterexamen i huvudämnet samt de som har forskarutbildning.

Utbildningarnas kvalitet står i fokus och utvärderingens huvudsakliga syften är:

- att bidra till utbildningarnas och utbildningsanordnarnas egen kvalitetsutveckling,
- att granska om utbildningarna svarar mot mål och bestämmelser i högskolelag och högskoleförordning,
- att ge information till olika intressenter, bl.a. studenter inför deras val av utbildning.

Utvärderingen sker med utgångspunkt i högskolelag och högskoleförordning samt utifrån universitetens och högskolornas egna mål och förutsättningar. Granskningen av utbildningarnas kvalitet görs i ett helhetsperspektiv vad avser förutsättningar, genomförande och resultat.

Utvärderingsprocessen

Utvärderingen är organiserad som övriga ämnes- och programutvärderingar som genomförts sedan januari 2001. Den modell Högskoleverket har valt, för det program av kvalitetsutvärderingar där utvärderingen ingår, baseras på kollegial bedömning (peer review). Modellen har tre delmoment. En självvärdering genomförs av de utvärderade enheterna utgående från en manual framtagen vid Högskoleverket. En extern bedömaregrupp gör platsbesök vars syfte är att ge kompletterande och fördjupad kunskap om förhållanden vid utbildningsenheten. Intrycken från platsbesöken och självvärderingsrapporterna ligger till grund för bedömaregruppens värdering. Slutligen genomförs en återkopplingskonferens där resultat från utvärderingen diskuteras med berörda institutioner.

Utvärderade lärosäten och avgränsningar

I utvärderingen ingår de lärosäten som ger grundutbildning i arkeologi på kandidat- eller magisterexamensnivå samt de som ger forskarutbildning i arkeologi. Grund- och forskarutbildning finns vid Göteborgs universitet, Lunds

1. Mer information om bland annat utgångspunkter, kvalitetsaspekter och tillvägagångssättet finns på Högskoleverkets hemsida (www.hsv.se).

universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet och Uppsala universitet. Grundutbildning upp till magisterexamen finns vid Högskolan på Gotland och Södertörns högskola, medan Högskolan i Kalmar och Mitthögskolan ger utbildning till kandidatexamen. De utbildningsprogram där arkeologi kan ingå eller de lärosäten som ger arkeologikurser på lägre nivåer ingår inte i utvärderingen.

Genomförande

Utvärderingen inleddes med planering och ett upptaktsmöte med representanter för lärosätena i oktober 2001. Därefter hade dessa att genomföra självvärdering och sammanställa en rapport till den 1 april 2002. En bedö-margrupp rekryterades utgående från förslag som inkommit från lärosätena. Bedö-margruppen introducerades till utvärderingsprocessen under ett hel-dagsmöte i början av april. Det därpå följande heldagsmötet ägnades åt insti-tutionernas självvärderingar och utvärderingens referensram. Platsbesöken genomfördes i tre omgångar i maj, juni och september varvid varje lärosäte ägnades en dag². Vid platsbesöken sammanträffade bedö-margruppen med representanter för fakultetens/lärosätets ledning, institutionsledningen och ämnesansvariga, studenter, forskarstuderande samt lärare. Bedö-margruppen har efter platsbesöken haft tre heldagsmöten ägnade åt analys och rapport-diskussioner.

Bedö-margruppens sammansättning

Utvärderingens bedö-margrupp består, i enlighet med modellen, av sakkun-niga, studenter och forskarstuderande, samt i detta fall avnämarentressen.

Gruppen har bestått av professor Lise Bender Jørgensen, Norges Tek-nisk-Naturvitenskaplige Universitet (NTNU), Trondheim, ordförande; forskarstuderande Erik Norberg, Umeå universitet; professor Milton Nuñez, Uleåborgs universitet; professor Bjørnar Olsen, Universitetet i Tromsø; senior lecturer Marie Louise Stig Sørensen, Cambridge University; studerande Ilse Vuijsters, Högskolan på Gotland; länsantikvarie, docent Agneta Åkerlund, Länsstyrelsen Södermanland.

Vid Högskoleverket har Johan Fröberg varit projektledare och utgjort ut-värderingens sekretariat.

Rapportens disposition

Denna rapport består av två delar. Inledningsvis redovisas Högskolever-kets beslut och reflektioner vilka baseras på bedö-margruppens redovisning.

2. P.g.a. organisation och lokalisering av de olika enheterna i Stockholm fördelades denna dag på två dagar.

Därefter följer bedömargruppens yttrande som består av en redovisning av gruppens referensram för utvärderingen, en bedömning av gemensamma frågeställningar samt en bedömning av varje enskilt lärosäte. För innehållet i denna del svarar bedömargruppen.

Bedömargruppens rapport

Missiv

Till Högskoleverket

Bedömargruppen för utvärderingen
av grund- och forskarutbildning i
arkeologi

MISSIVBREV 2003-02-05

Reg. nr 643-3592-01

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i arkeologi

Högskoleverket initierade hösten 2001 en utvärdering av grund- och forskarutbildningen vid svenska universitet och högskolor.

För bedömningen anlätades följande personer till bedömargruppen:

Professor Lise Bender Jørgensen, Norges Teknisk-Naturvitenskaplige Universitet, Trondheim, ordförande

Forskarstuderande Erik Norberg, Umeå universitet

Professor Milton Nuñez, Uleåborgs universitet

Professor Bjørnar Olsen, Universitetet i Tromsø

Senior lecturer Marie Louise Stig Sørensen, Cambridge University

Studerande Ilse Vuijsters, Högskolan på Gotland

Länsantikvarie, docent Agneta Åkerlund, Länsstyrelsen Södermanland

Vi grundar vår bedömning på den information och de intryck vi fått från institutionernas självvärderingar och genom platsbesöken där vi samtalat med representanter för institutionernas ledning, lärare, grund- och forskarutbildningsstudenter samt fakulteterna eller högskolans ledning.

Härmed överlämnas vår rapport.

Trondheim februari 2003

För bedömargruppen

Lise Bender Jørgensen
ordförande

Utvärderingens referensram

Denna utvärdering har som utgångspunkt dels de kvalitetsaspekter som gäller för all grund- och forskarutbildning vid svenska universitet och högskolor, dels de specifika förhållanden som karakteriserar sådan utbildning i arkeologi. De generella utgångspunkterna finns redovisade i det material som utgör grunden för såväl institutionernas som bedömargruppens arbete.³ Nedan redovisas bedömargruppens syn på vad som utmärker arkeologiutbildning och vilka kvalitetsaspekter som i detta sammanhang är viktiga och som därmed utgör grunden för utvärderingen.

Ämnet arkeologi

Arkeologi karakteriseras som disciplin av sitt källmaterial, de metoder som används för att ta fram detta, samt av ett långt tidsperspektiv. Teoretiskt och tematiskt präglas ämnet i dag av stor pluralism som ger det vida ramar. Bedömargruppen anser att det är nödvändigt att en dynamisk disciplin tillåter många olika perspektiv och angreppssätt. Acceptans för att det finns flera sätt att bedriva arkeologi på ger värdefulla möjligheter för befruktande perspektiv.

Arkeologi studerar forntiden genom ett urval av källor. Framtagandet av detta material är en central del av ämnet. Denna aspekt gör att ämnet i stor utsträckning arbetar i dialog med andra ämnen, i ett brett spektrum, från vetenskapsteori och naturvetenskap till olika hantverk. Sammantaget innebär det att den som vill ägna sig åt arkeologi ofta behöver både teoretisk insikt och praktisk förmåga.

Det finns en lång tradition för ämnesöverskridande arbete inom arkeologi och en fortlöpande utveckling i samarbete med andra ämnen. Ämnets kärna är därmed i ständig utveckling såväl internt som i förhållande till andra ämnen samt i relation till samhället. Samtidigt som olika perspektiv är viktiga finns det enligt bedömargruppens mening ett fundament för arkeologin som fält. Materiell kultur utgör dess primära studieobjekt och är tillsammans med det långa tidsperspektivet avgörande för ämnets disciplinära identitet.

Arkeologutbildning i Sverige

Utbildning i arkeologi i Sverige påbörjades i slutet av 1800-talet. 1914 inrättades den första professuren i arkeologi vid Uppsala universitet för att 1919 följas av Lunds universitet. Stockholms och Göteborgs universitet inrättade professurer efter andra världskriget, medan Umeå universitet etablerade arkeologi

3. Se Högskoleverkets hemsida www.hsv.se för information om detta material.

som ämne 1975. Under 1990-talet har arkeologiutbildning startats vid en rad ytterligare högskolor, varav fyra är med i aktuell utvärdering.

Den tidiga utbildningen i arkeologi fungerade i stor utsträckning genom att studenterna lärde sig ämnet genom att utföra arkeologisk verksamhet. Fältmetoder lärdes genom att studenterna medverkade som assistenter vid professors utgrävningar då de gavs möjlighet att lära sig känna igen strukturer och fornsaker, samt att beskriva och katalogisera dem. Denna kunskap kunde också förvärfvas i samband med arbete som museiassistent. Ämnets teoretiska grunder blev sällan explicit framlagda men präglades starkt av induktiv empirism och en kulturförståelse grundad i både evolutionism och kulturkrets-lärens diffusionism.

Efterkrigstiden innebar en ökad problematisering och utveckling av arkeologins teoretiska och metodologiska grunder. Särskilt efter 1970-talet har den teoretiska debatten varit omfattande. En skärpt uppmärksamhet kring arkeologins samhällsroll har ökat intresset för ämnets teoretiska underlag och sättet som kritiskt tänkande lärs på. Bakgrunden till detta är en internationell och nationell utveckling inom humaniora och synen på förhistorien, tillsammans med att antalet lärosäten ökat.

Arkeologins arbetsmarknad

Arkeologer har traditionellt fått jobb i museivärlden, på antikvariska myndigheter och på universitet. I Sverige finns emellertid också en lång tradition där arkeologer tar anställning utanför ämnet. Kulturminnesvård är i dag den viktigaste arbetsmarknaden för svensk arkeologi. Ämnet är under omvandling, både som akademisk disciplin och som antikvarisk verksamhet. Det är bedömarens uppfattning att det är viktigt att lärosätena håller fast vid utveckling av studenternas kunskaper, medvetenhet och kritiska tänkande. Det är samtidigt betydelsefullt att de ges en utbildning som är relevant för arbetsmarknaden. Vi uppmanar ämnet att föra en diskussion om hur dessa båda målsättningar på bästa sätt skall uppfyllas. Det gäller även strategier för att erbjuda yrkesverksamma arkeologer vidareutbildning, samt för den roll arkeologer kan få i t.ex. samhällsplanering och vad det kan innebära i form av nya krav på kunskaper.

Vad kännetecknar en god utbildning i arkeologi?

En god utbildning i arkeologi bör lägga vikt vid att utveckla studenternas kritiska tänkande på ett arkeologiskt relevant sätt. Här ingår bland annat förståelse för källmaterialet och hur det och tolkningar av det uppstår. Färdigheter såsom samarbetsförmåga och hur man fungerar professionellt bör också ingå. Utbildningen bör vidare innehålla en grundlig genomgång av ämnets innehåll, källor och samhällsroll – och i detta sammanhang etiska frågeställningar förknippade med ämnet. Den bör även ge studenterna färdigheter och

kunskaper om relevanta metoder, bland annat den senaste utvecklingen kring naturvetenskapliga metoder med relevans för arkeologin. Övning i problematisering och diskussion bör ingå i alla delar av utbildningen för att utveckla studenternas analytiska förmåga, vetenskapliga resonerande och argumentation, inklusive i inlärnigen av färdigheter som föremålskännedom och fältmetodik. Utbildningen bör sträva efter att skapa en förståelse för relationen mellan det lokala och det globala. Dessutom bör en bild av arkeologers arbetsmarknad presenteras.

Fundamentet för detta bör etableras på grundutbildningsnivå i en omfattning som gör den färdige filosofie kandidaten eller magistern redo att klara av antikvariska arbetsuppgifter. Studenterna ska ha blivit insatta i ett relevant urval av arkeologisk litteratur. De bör kunna skriva en akademisk text, dvs. formulera en problemställning, undersöka olika möjligheter och argumentera för den valda lösningen. Arbetsgången i en arkeologisk utgrävning – inklusive formaliteter, praktisk planering och organisation, samt principerna för tillvaratagande av fynd, registrering och magasinering – bör vara känd.

Forskarutbildningen bör vidareutveckla den analytiska förmågan och färdigheten att föra ett resonemang till en nivå som gör den forskarstuderande mogen att genomföra ett större självständigt arbete i form av en licentiat- eller doktorsavhandling. Viktiga element i denna process är att identifiera och formulera ett relevant avhandlingstema, genomföra nödvändiga undersökningar och att utarbeta en avhandlingstext som uppfyller internationella krav på ett gott vetenskapligt arbete. Tillsammans med handledaren skall uppgiften avgränsas så att den går att lösa inom den givna tidsramen som motsvarar två respektive fyra års studier på heltid.

Nödvändiga förutsättningar

Institutionerna bör säkra en organisation av grundutbildningen som innebär tillräcklig undervisning i arkeologins innehåll, källor och samhällsroll; träning i problematisering och diskussion; övning i skriftligt arbete; föremålskännedom och fältmetodik. Fältkurser, kurser i föremålskännedom samt musei- och arkivbesök bör ingå på ett tidigt stadium och i sådan utsträckning att det säkrar att studenterna förvärvar tillräckliga kunskaper för att kunna förstå principerna för en arkeologisk undersökning och hur det arkeologiska källmaterialet uppstår, registreras och förvaras. Det bör framgå tydligt, helst i skriftlig form, vilka krav som ställs på olika nivåer vad avser innehåll, handledning och information. Detta är särskilt viktigt för större skriftliga uppgifter på B-, C- och D-nivå. Handledarresurser till dessa bör finnas i tillräcklig utsträckning. Rollen som examiner bör någon annan än handledaren ha. Mobilitet såväl nationellt som internationellt bör stötta och uppmuntras.

På forskarutbildningsnivå bör klara riktlinjer för förhållandet mellan läskurser, forskarkurser och avhandlingsarbete finnas. Handledarresurser bör finnas i tillräcklig utsträckning och inom relevanta områden, och det bör

vara tydligt vilka förväntningar forskarstuderande och handledare har på varandra. De forskarstuderande bör löpande tränas i att presentera sitt arbete vid konferenser för att utveckla ett eget nätverk och för att få anledning att diskutera sitt eget arbete i ett större sammanhang. Det är positivt om de forskarstuderande ges möjlighet att undervisa i rimlig utsträckning.

Bedömargruppen förväntar sig att relevanta lärarkrafter används på sådant sätt att institutionens resurser utnyttjas konstruktivt samtidigt som det bidrar till att ge de forskarstuderande undervisningserfarenhet oberoende av hur deras forskarstudier är finansierade. Undervisningen bör planeras så att olika former av pedagogik kompletterar varandra. Administrativa strukturer skall skapa en säker informationsström till studenter och forskarstuderande oberoende av deras relation till lärarna.

Gemensamma frågeställningar

Bedömargruppen kan inledningsvis konstatera att den samlade bilden av såväl grund- som forskarutbildning i arkeologi vid de utvärderade lärosätena är positiv.

Grundutbildningens innehåll är inte detsamma vid de olika lärosätena, vilket heller inte är eftersträvansvärt, men samtliga utbildningar täcker i rimlig utsträckning in både olika tidsperioder och viktiga teman. Det finns intressanta försök att förändra utbildningen både innehållsmässigt och vad gäller det sätt på eller den ordning i vilket kursinnehållet presenteras. Det är vår förhoppning att bedömningarna av de enskilda lärosätena skall visa på de goda exempel vi anser finns, för att möjliggöra en bredare spridning av dessa så att de kommer den samlade utbildningen i arkeologi till godo.

Forskarutbildningen är överlag bra. Samtidigt är det svårare att skapa en samlad och enhetlig bild då den bedrivs mer varierat. Bedömargruppen har också funnit förhållanden, processer och resultat som den anser olyckliga eller direkt olämpliga och även dessa påpekas vid analysen av varje lärosäte. De kvalitetsaspekter som ej berörs nedan eller i lärosätetsdelen anses vara godtagbart uppfyllda.

Utöver det har bedömargruppen funnit att det finns gemensamma frågeställningar som mer eller mindre berör alla lärosäten och som därför behandlas gemensamt. Den följande framställningen anger bedömargruppens syn på dessa frågor. De rör både ämnesspecifika förutsättningar och sätt att förhålla sig, och mer strukturella frågor. Bedömargruppen menar att de arkeologiska institutionerna behöver skaffa sig ett förhållningssätt till dessa frågeställningar för att kunna genomföra en så bra verksamhet som möjligt, givet rådande förutsättningar. Ett annat skäl är att de gemensamt skulle kunna medverka till att förutsättningarna för utbildningen bättre tar hänsyn till det unika med utbildning i arkeologi.

Strategier ökar förändringsberedskapen

De flesta institutionerna ger intryck av att sakna såväl en tydlig och konkret strategi för den egna institutionens fortsatta utveckling som en medvetenhet om att en sådan är viktig. Enligt bedömargruppen skulle institutionerna med en sådan strategi utarbetad, vara bättre förberedda inför förändringar av såväl inre som yttre förutsättningar för verksamheten.

Ett exempel gäller profilering. Inte alla institutioner ger intryck av att ha en uttalad profil. Vid dem som gör det är det inte tydligt hur detta har följts upp och hur det påverkat t.ex. kursutbud och litteraturlistor. Det finns inte heller alltid en koppling mellan uttalad profil och den forskning som bedrivs. Bedömargruppen förvånades under platsbesöken över att det framstod som

svårt för institutionernas företrädare att beskriva hur den egna utbildningen präglar studenterna.

En strategi är också nödvändig för att kunna skapa kontinuitet i lärarstaben. Det förefaller finnas god tillgång till intresserade arkeologer inom andra verksamheter som med kort varsel kan ställa upp som extra- eller timlärare. Det ger samtidigt bara beredskap i ett kortare perspektiv. För att ha tillgång till lärare som är motiverade att medverka i utbildningens utveckling på längre sikt krävs strategiska planer som kan resultera i långsiktiga lösningar. En sådan strategi skulle också kunna medverka till att båda könen och fler perspektiv fanns representerade i alla lärarkategorier.

Bedömargruppen vill framhålla att det rådande finansieringssystemet, helt baserat på helårsstudenter och helårsprestationer, inte synes ge institutionerna mycket stöd för strategisk planering. Snarare försvåras långsiktigheten i och med systemets stora känslighet för variationer i studenttillströmningen. Bedömargruppen anser att ett system som även innehåller en grundtilldelning oberoende av studentvolymen skulle förbättra institutionernas möjlighet att göra långsiktiga överväganden.

Externa medel – hur utnyttjas de bäst för utbildningen?

En god tillgång till externa medel är självfallet positivt för institutionernas verksamhet. Försök att öka denna verksamhet kan bedömargruppen inte annat än uppmuntra. Samtidigt ställer det enligt vår uppfattning krav på ett aktivt ställningstagande från institutionerna till hur medlen används för att på bästa sätt främja institutionens samlade verksamhet. Särskilt viktigt är det att i detta sammanhang vara uppmärksam på att inte studenter och forskarstuderande påverkas negativt.

Ett exempel på en avvägning som normalt behöver göras är om den externt finansierade verksamheten blir för omfattande i förhållande till antalet anställda. En ökad arbetsbelastning leder till att utrymmet att handleda både uppsatser och avhandlingsarbeten blir för litet. Det kan också leda till att projekt inte slutförs på rimlig tid eller i värsta fall inte alls. Inte minst för att oavslutade uppsatser och doktorsarbeten normalt innebär minskade anslag från fakulteten bör det finnas ett incitament för institutionerna att detta inte uppstår.

Bedömargruppens uppfattning är att det inte är ett i längden hållbart alternativ att majoriteten av de fast anställda lärarna köper sig helt fria från undervisning under längre tid. Det försvårar ett kontinuerligt och långsiktigt ansvar för utbildningens innehåll, genomförande och utveckling. Förr eller senare inverkar det negativt på studenternas möjligheter att tillgodogöra sig en god utbildning. Det hindrar inte att bedömargruppen sett flera exempel på vikarierande lärare som tagit sig an de tidsbegränsade uppgifterna med stort engagemang. Sett ur utbildningens helhet är ett längre åtagande och därmed längre perspektiv att föredra.

Bedömargruppen vill uppmärksamma flera exempel på hur externa medel kan användas för att även berika undervisningen. Gästföreläsare, speciella projekt på C- och D-kurser, och att genom fallstudier av pågående projekt ge grundutbildningsstudenterna insyn i aktuell forskning, synliggöra tvärvetenskapliga perspektiv, samt finansiering av delprojekt inom forskarstudier eller doktorandtjänster, är exempel vi vill nämna.

I detta sammanhang vill bedömargruppen också peka på det olyckliga i att tillfälliga resurser tillåts påverka en verksamhets inriktning. Det bör vara mer långsiktiga överväganden som bestämmer utbildningens profil.

Arkeologiska specialiseringar

Utbildning i arkeologi innehåller i dag moment som ger kunskap om olika analysmetoder som kan ge kompletterande information om källmaterialet. Flera av dessa ofta naturvetenskapliga metoder, som GIS och DNA, utnyttjar dyr utrustning eller är på andra sätt resurskrävande. För att de samlade resurserna ska användas på bästa sätt kan det därför framstå som nödvändigt att en samordning och samlokalisering av sådan utbildning sker. För det talar också att de miljöer som skapas kring dessa specialiseringar annars tenderar att inte bli tillräckligt stora. Samtidigt finns det fördelar med att både utbildning och forskning finns på flera ställen. Framför allt leder det sannolikt till att flera kompletterande perspektiv utvecklas som i dialog kan föra området framåt och undvika stagnation. Dessutom använder lärosätena ofta olika pedagogiska angreppssätt och erbjuder därför olika alternativ för studenterna. Ämnets företrädare bör enligt bedömargruppen gemensamt föra en diskussion kring detta.

Osteologiutbildningen utgör ett exempel på ett område som den svenska arkeologin sannolikt behöver ta ställning till. Den specialisering som de osteologiska frågeställningarna utgör är kostnadskrävande. I dag finns grundutbildning i arkeosteologi eller historisk osteologi vid Lunds och Stockholms universitet och vid Högskolan på Gotland. Forskarutbildning finns vid de två universitetsinstitutionerna. Osteologiskt arbete bedrivs förutom på dessa lärosäten också vid Göteborgs universitet där man dock valt att inte erbjuda särskild utbildning i ämnet utöver moment som ingår i de arkeologiska grundkurserna.

De samlade lärarresurserna i osteologiutbildningen i Sverige uppgår till två professorer, en i Lund och en som delar sin tid mellan Stockholm och Visby. Därutöver finns eller har funnits enstaka forskarassistenter som medverkat i utbildningen, främst som handledare av uppsatser på grundutbildningen och som biträdande handledare i forskarutbildningen. Då denna utbildning finns vid institutioner som erbjuder både annan arkeologiutbildning och stöd i andra avseenden, har man undvikit att miljöerna blivit för små. Sett i ett längre perspektiv är det dock ohållbart att så få lärare skall upprätthålla en utbildning som i dag berör omkring 50 helårsstuderande och 8 forskarstude-

rande. Bedömargruppen vill betona att diskussionen om vikten av att olika perspektiv förmedlas till studenten även gäller inom de förhållandevis mindre specialiseringarna inom ämnet. För osteologi är det särskilt viktigt att utrymme skapas för diskussioner kring när och på vilket sätt den kunskap området utmynnar i kan användas.

Små och homogena miljöer – hur skapa en öppen miljö?

Den lilla miljön framhålls av många som något positivt då den möjliggör en nära och tät kontakt mellan lärare och studenter. Detta ser bedömargruppen givetvis som positivt men vi vill samtidigt uppmärksamma att det i sådana täta miljöer kan vara svårt att utveckla ett kritiskt förhållningssätt. Att studenterna får möta flera tydliga perspektiv är enligt vår mening en viktig förutsättning för att de skall kunna utveckla en egen identitet som arkeologer, utifrån vilken de kan förhålla sig till olika tolkningar av forntiden. I homogena miljöer är det också lätt att det som framträder som annorlunda inte accepteras. Bedömargruppens intryck är att det ibland hindrar studenterna och doktoranderna från att framföra kritik mot de perspektiv som de uppfattar företräds av lärarna.

Det är viktigt att institutionerna är uppmärksamma på och tar hänsyn till detta, bland annat i samband med rekrytering av nya lärare så att kollegiet representerar ett spektrum av uppfattningar om ämnet. Problemet riskerar sannolikt att vara mest framträdande vid mindre lärosäten men det är viktigt att även de större lärosätena organiserar utbildningen så att studenterna möter flera lärare under sin utbildning.

De små miljöerna är dessutom mer sårbara även för förhållandevis små förändringar i t.ex. personalsituationen eller studenttillströmningen. De tvingas ofta ägna alltför mycket tid och resurser till att finna sätt att överleva i stället för att utveckla såväl forskning som undervisning och att skapa hållbara strukturer för detta.

Byte av lärosäte bör vara ett reellt alternativ

Mobilitet bör enligt bedömargruppens uppfattning vara en naturlig del av ett akademiskt system. I den svenska högskolevärlden är den generellt låg bland både studenter, forskarstuderande och lärare/forskare. Det finns flera orsaker till detta. En del av dessa kan institutionerna påverka. Bedömargruppen vill här peka på flera skäl till varför institutionerna bör medverka till att öka rörligheten inom svensk arkeologisk utbildning.

Som bedömargruppen angav i referensramen och som diskuterats ovan i samband med små miljöer, är det viktigt att under en utbildning i arkeologi möta olika perspektiv. Det ger breda ämneskunskaper samtidigt som det bidrar till utvecklingen av studentens egen identitet som arkeolog. En högre grad av mobilitet skulle innebära ökade möjligheter för studenterna att möta

olika synsätt och se hur de berikar ämnet. Hur forskarutbildningen påverkas av en ökad mobilitet diskuteras nedan under rubriken ”Förutsättningar för en stark forskarutbildning”.

För institutionerna skulle ökad rörlighet vara positivt i flera avseenden. Det skulle öka möjligheten att rekrytera duktiga forskarstuderande som passar in i institutionens profil. Institutionerna är på flera sätt relativt slutna miljöer där den egna bilden av vad det innebär att vara arkeolog är den enda och den bästa. Genom en ökad rörlighet bland både studenter och forskarstuderande skulle ämnets lärare möta nya frågeställningar och konfronteras med andra synsätt. Det skulle motivera dem att ompröva och förtydliga det egna perspektivet och därmed motverka stagnation, vilket kommer studenterna till del.

Slutligen vill bedömargruppen framhålla att en större mobilitet också ligger i ämnets intresse. Ämnets utveckling blir mer dynamisk om institutionerna samarbetar och olika inriktningar möts i nätverk som representerar ämnets pluralitet.

Att byta studieort bör således göras till ett reellt alternativ bland annat genom

- att förvänta och uppmuntra att studenterna byter lärosäte,
- att antagningen till forskarutbildningen utformas så att det i realiteten blir möjligt för andra än de egna studenterna att bli antagna,
- att lärarna själva i större utsträckning samarbetar mellan lärosätena och därigenom fungerar som förebilder.

Pedagogiskt förändringsarbete

Under utvärderingen har bedömargruppen mött exempel på intressant pedagogisk förnyelse. Tematisk snarare än kronologisk presentation av förhistorien, ett stort inslag av problembaserat lärande, D-studenter som grävledare för B-studenter, och skivarkverkstäder i samband med uppsatser, är några exempel.

Ett annat är att hemtentamina blivit en vanlig examinationsform. Vi är övertygade om dess fördelar men vill samtidigt framhålla att en anpassning av examinationen till kursens innehåll är att föredra framför ett slentrianmässigt användande av vilken modell det vara månde. Det är också tydligt utifrån diskussionerna med studentgrupperna att institutionerna inte är fullt medvetna om de krav på uppföljning som hemtentamina ställer för att bli ett effektivt pedagogiskt verktyg.

Ett område som bedömargruppen däremot finner oroande är att litteraturen och kursernas litteraturlistor generellt används så passivt. Litteraturen kan naturligtvis väljas och användas på olika sätt så länge valet mellan t.ex. bredd och begränsningar sker medvetet. Det är i många fall inte det intryck bedömargruppen fått. Det är också beklagligt om litteraturlistorna anpassas i för stor utsträckning till vad studenterna anser är lättläst, snarare än att de får stöd att närma sig den mer krävande litteraturen.

I det sammanhanget vill bedömargruppen uppmärksamma det tydliga intrycket att institutionerna upplever en förändring av studenternas förkunskaper. Särskilt oroväckande är att studenternas språkfärdigheter uppfattas som sämre. Det gäller framför allt deras förmåga att skriva men även att många inte anser sig kunna läsa övriga nordiska språk – vilket för arkeologi innebär en begränsning. Det är viktigt att dessa förhållanden inte tillåts påverka ämnets innehåll och de krav som ställs.

Tvärvetenskap

Ämnet arkeologi är som berörts i utvärderingens referensram i hög grad tvärvetenskapligt till sin natur.⁴ Kunskap från olika ämnesområden utnyttjas både för att ge kompletterande fakta och för att vidga det använda tolkningsperspektivet. Under denna utvärdering har tvärvetenskap många gånger framhållits som viktigt av institutionerna. Särskilt vid de mindre högskolorna betonas att miljön, med färre formella hinder för samverkan, gynnar etablerandet av gränsöverskridande tematiska kurser. Bedömargruppens uppfattning är att denna möjlighet utnyttjas i för liten utsträckning både vid större och mindre lärosäten. Få kurser har beskrivits som har sin utgångspunkt i ett reellt samarbete över ämnesgränser. Här finns således en outnyttjad potential. Bedömargruppen vill samtidigt framhålla att en långt driven strävan att knyta samman kurser i syfte att göra utbildningen tvärvetenskaplig riskerar att leda till urvattning. Det är viktigt att det arkeologiska perspektivet hålls i fokus. Samspelet med andra ämnen bör användas för att vidga arkeologins kunskapsbas.

Examination och handledning

Bedömargruppen vill uppmärksamma att studenter vid flera lärosäten gav uttryck för att kraven ofta är för låga och att kraven för godkänd respektive väl godkänd är otydliga. Det är också förvånande att så många ansåg att kraven inte alltid ligger fast utan förändras i förhållande till de resultat som studerandegruppen uppnår.

Särskilt betydelsefullt blir det i samband med uppsatser för vilka handledare och examinator ofta är samma person. Det kan förefalla vara oundvikligt vid mindre lärosäten där lärarkollegiet är begränsat men förekommer i stor utsträckning även vid de större universiteten. Bedömargruppen anser att detta förhållande är olyckligt då det påverkar såväl studenternas intellektuella som sociala självständighet. I första hand bör det kunna lösas vid varje lärosäte genom att rollerna som handledare och examinator skiljs åt och att kraven ge-

4. Bedömargruppen avstår från att här diskutera skillnaden mellan tvär- och mångvetenskap. Vi konstaterar att denna diskussion finns och är viktig men anser att tvärvetenskap i föreliggande arbete kan användas som ett samlingsbegrepp.

nerellt tydliggörs – också i skrift. Det är enligt vår mening ett område där ett ökat samarbete mellan institutionerna skulle kunna bidra till förbättring och leda till att kraven blir mer likvärdiga mellan institutionerna.

Det ligger enligt vår mening inte i ämnets intresse att medverka till att kraven sänks för att institutionen skall nå tilldelat utbildningsuppdrag. Samtidigt är bedömargruppen väl medveten om att de ekonomiska förutsättningarna för högskoleutbildning har förändrats. Vi menar dock att det inte får inverka på studenternas förutsättningar att kunna förutsäga vad som krävs av dem.

Studentinflytande och utvecklingsarbete

Kraven på studenternas formella möjligheter till inflytande och medverkan i utvecklingsarbetet kring utbildningen uppfattar bedömargruppen generellt vara uppfyllda. Det finns i flera fall också ämnesråd eller motsvarande organ som bereder dessa frågor för institutionsstyrelserna och där studenterna har en given plats. Ett gemensamt problem för de institutioner i vilka fler ämnen än arkeologi ingår är dock att studentrepresentationen kan bli otydlig. Bedömargruppen vill framhålla betydelsen av att institutionerna ser till att alla studenter oavsett ämne eller nivå känner till sina rättigheter, vem som är deras representant och därmed kan utnyttja sin rätt att påverka utbildningen. Generellt bör institutionerna kontinuerligt värdera och utveckla sitt informationsmaterial om hur de administrativa strukturerna ser ut och vilka vägar studenterna har för att utöva inflytande.

Det är viktigt att en generellt nära och god kontakt mellan lärare och studenter inte innebär att kursvärderingar anses överflödiga. Även i en liten miljö finns det de som har en avvikande mening och kursvärderingarna ger en möjlighet att uttrycka denna.

Jämställdhet/Genus

Rekryteringen till både grund- och forskarutbildning visar ingen stor skillnad mellan könen även om kvinnor är i flertal bland dem som påbörjar studier i arkeologi medan fler män bedriver forskarstudier. Bedömargruppen har också kunnat konstatera att det blir färre kvinnor längre upp i hierarkin och att det är mycket få kvinnor bland professorerna. Detta har helt säkert många förklaringar men det är betydelsefullt att det inte bara betraktas som en generationsfråga och att lösningen därför kommer vad det lider.

Enligt bedömargruppen kan institutionerna göra mer för att förmå fler kvinnor att söka de högre tjänsterna, till en del professorstjänster har det varit en eller inga kvinnliga sökande. Det är bekymmersamt och bör uppfattas som ett problem av den samlade svenska arkeologin. Bedömargruppen vill också uppmärksamma de indikationer den fått på att lönesättningen inte alltid baseras på principen lika lön för lika arbete. De signaler detta sänder ut bidrar säkert till den ojämna könsfördelningen.

Det finns enligt vår mening också utrymme och skäl för att andra aspekter på mångfald såsom ålder, social bakgrund och etnicitet beaktas mer medvetet av institutionerna. På så sätt kan ämnets sociala profil påverkas och institutionerna uppfylla sitt ansvar för en bredare representation i hela miljön och därmed sin roll som "bildbärare".

Bedömargruppens uppfattning är att utbildningen på alla lärosäten tar hänsyn till och behandlar olika perspektiv som har med mångfald och jämställdhet att göra. En medvetenhet om den pågående debatten kring detta tycks finnas i stor utsträckning hos studenterna. Det är dock vår mening att utvecklingen av studenternas eget ställningstagande i dessa frågor skulle gynnas av att fler perspektiv finns företrädda bland lärarna och kan ge sin syn på olika förhållanden.

Förutsättningar för en stark forskarutbildning

Den förändring av forskarutbildningens förutsättningar som inträdde som en följd av reformen 1998 har påtalats vid flera tillfällen under utvärderingens förlopp. Ett samlat intryck är dock att de flesta institutioner inte har låtit förändringen påverka den egna organisationen av, och därmed de lokala förutsättningarna för, forskarutbildningen utöver förändringar av kursdelen. De individuella studieplanerna används i alltför liten utsträckning som det kraftfulla instrument de kan vara. Genom att låta dem ta form av ett "kontrakt" mellan handledare och forskarstuderande tydliggörs bådas roller vilket underlättar uppföljning av det ömsesidiga åtagande forskarstudier innebär.

På en rad institutioner är handledarresurserna inte tillräckliga. Detta problem försöker man i flera fall lösa genom att externa handledare anlitas. Denna ordning synes i dag fungera slumpvis och det är ofta oklart för både doktoranden och den externa handledaren vilka förpliktelser och rättigheter denna form av handledarskap innebär. Enligt bedömargruppens uppfattning är detta förhållande olyckligt och vi uppmanar institutionerna att formalisera de externa handledarnas funktion och säkra relevanta resurser.

Ett annat område där institutionerna skulle kunna medverka både till att reformens intentioner infrias och till att en mer ändamålsenlig forskarutbildning skapas gäller kraven för avhandlingarnas omfattning. Utan att det behöver innebära en sänkning av de kvalitativa kraven bör institutionerna etablera normer för vad som är rimligt att kräva vad gäller avhandlingens omfattning när den skall genomföras på fyra år.

På flera institutioner är antalet doktorander mycket stort. Det är till stor del ett resultat av de betydligt liberalare regler för antagningen som gällde före reformens införande. Det förefaller dock som om den möjlighet att använda egenfinansiering som grund för forskarstudier tolkas alltmer brett. Det riskerar att leda till en än sämre situation då det skapar spänningar mellan olika kategorier av forskarstuderande.

Det sätt på vilket urvalet till forskarutbildningen sker gynnar inte att studenterna flyttar på sig efter slutförd kandidat- eller magisterexamen. De per-

sonliga förutsättningarna att klara forskarstudier, bedömda utifrån resultat under grundutbildningen, anges många gånger vara avgörande. Tillsammans med det faktum att kurserna på D-nivå anpassas till och utgör en förutsättning för forskarutbildningen innebär det små möjligheter för studenter från andra lärosäten att få tillträde till forskarutbildningen.

Doktoranderna saknar vid de flesta institutionerna möjlighet att undervisa. Enligt bedömargruppens uppfattning bör den som har doktorerat i arkeologi ha beretts möjlighet att undervisa. För flera av de befattningar som en disputerad arkeolog sannolikt är intresserad av utgör undervisningserfarenhet en stark merit.

I samband med forskarutbildningen vill bedömargruppen avslutningsvis framhålla ett förvånande förhållande. En svensk doktorsexamen i arkeologi kan innehålla mellan 30 och 60 poäng kurser beroende på vid vilket lärosäte den avläggs. Det innebär att tiden tillgänglig för avhandlingens författande kan skilja så mycket som $\frac{3}{4}$ år. Med hänsyn till att fyra år i princip är den tid som arbetet skall göras på är det ofrånkomligt att det resulterar i skillnader i omfång. För en betraktare utifrån är detta inte alls uppenbart och det är önskvärt att ämnets företrädare verkar för att en mer enhetlig fördelning införs. För att bidra till en mer rättvisande bedömning är ett första nödvändigt steg att förutsättningarna tydliggörs för de sakkunniga som är opponenter eller medverkar i betygsnämnder.

Slutligen vill bedömargruppen uppmärksamma en risk vi tycker oss se. 1998 infördes en tydligare styrning av forskarutbildningen via krav på ekonomiska förutsättningar och en betoning av att den skall genomföras under fyra års heltidsstudier. Det har på flera institutioner lett till en sänkning av andelen kurspoäng i forskarutbildningen. I en internationell jämförelse är fyra år inte en märklig tidsbegränsning, det stämmer väl med förutsättningarna i Norge och flera andra länder. Det bör samtidigt framhållas att grundutbildningen i dessa länder är mer omfattande än de två års studier i ämnet som är det normala i Sverige innan forskarutbildning påbörjas. Den minskade mängden kurser, tillsammans med en, i jämförelse, kortare grundutbildning, riskerar sannolikt att leda till att en tillräcklig bredd i ämneskunskaperna inte uppnås under forskarutbildningen.

Tredje uppgiften

En uppgift för universitet och högskolor som betonas i allt större utsträckning är det som sammanfattas i tredje uppgiften, dvs. hur lärosätena bedriver sitt arbete med att synliggöra sin verksamhet för det omgivande samhället, och omvänt, vilka möjligheter det har att påverka. För utbildningen i arkeologi inbegriper det enligt vår mening också i vilken utsträckning studenterna förbereds för att verka som arkeologer i olika samhällsbefattningar. Det är vår uppfattning att utbildningarna generellt bättre kan uppmärksamma vilka roller som arkeologin spelar i samhället och vilka funktioner den har.

Lärosättesdel

Göteborgs universitet

Översikt över lärare (heltidsekvivalenter) och studenter för år 2001 där annat ej anges. Kategorierna redovisas som kvinnor/män där så är möjligt.

Lärare	
Professorer	-/2
Docentkompetenta lektorer	1/-
Övriga disputerade lärare	1/-
Vikarierande lärare	-/1*
Timlärare (antal)	7/13
Forskarstudenter	
Aktiva doktorander	38
Antagna doktorander ht 2001	3
Antal disputationer 1998–2001	4/9
Studenter	
Antal registrerade studenter	168/145
Helårsstudenter på A-nivå	37/25
Helårsstudenter på B-nivå	11/8
Helårsstudenter på C-nivå	15/15
Helårsstudenter på D-nivå	7/9
Antal examinerade C-uppsatser	19/12
Antal examinerade D-uppsatser	16/12

* *Docentkompetent*

Platsbesök genomfördes på Göteborgs universitet i september 2002.

Beskrivning

Utbildning i arkeologi vid Göteborgs universitet ges vid institutionen för arkeologi. Institutionen har sin bakgrund i det arkeologiska museet i Göteborg där akademisk undervisning påbörjades 1931. Den första professuren inrättades 1960.

En studierektor, på 25 procents anställning, ansvarar för grundutbildningens utformning och genomförande under institutionsstyrelse och prefekt. Ansvaret för forskarutbildningen ligger på prefekten. Det finns ett grund- och ett forskarutbildningsråd för diskussioner och förslag i utbildningsfrågor. Såväl studenter som doktorander har representation i institutionsstyrelsen med möjlighet till närvaro också för suppleanter för att underlätta representation från fler utbildningsnivåer. Prefekten är även föreståndare för det arkeologisk-naturvetenskapliga laboratoriet (ANL) som är knutet till institutionen och vars verksamhet främst är baserad på uppdragsforskning och forskningsutveckling.

Grundutbildningen

Allmänna kurser i arkeologi med viss vikt på Norden ges som fristående kurser på A–D-nivå. Därutöver ges under olika perioder ett antal 5-poängskurser inom områden som geografiska informationssystem och arkeologi, landskapshistorisk analys, samt kvinnligt och manligt i arkeologin.

Större skriftliga uppgifter ingår som uppsatser på B- och C-nivå samt i form av en fiktiv projektansökan på D-nivå. Fältkurser ingår som moment i A-, B- och D-kursen (2, 3 respektive 3 poäng).

År 2001 var grundutbildningsanslaget 2,1 miljoner kronor och utbildningsuppdraget 120 helårsstudenter. Antagning sker två gånger per år.

Forskarutbildningen

I en doktorsexamen i arkeologi ingår vid Göteborgs universitet 40 poäng kurser och 120 poäng avhandlingsarbete.

Institutionens externa medel för forskning, medräknat ANL, uppgick år 2001 till 7,2 miljoner kronor. Fakultetsanslaget för forskarutbildningen var samma år 2,4 miljoner kronor. Av institutionens 38 forskarstuderande med en aktivitetsgrad över 10 procent har 15 en doktorandtjänst eller utbildningsbidrag medan de flesta övriga går på egenfinansiering. Utöver detta finns 52 forskarstuderande med en aktivitet under 10 procent knutna till institutionen.

Bedömning

Bedömargruppen finner att den arkeologiska institutionen i Göteborg är en i flera avseenden stark institution med hög ambitionsnivå och hög aktivitet. Det visar sig bland annat i stora framgångar att få externa medel och ett omfattande internationellt nätverk. Institutionen har med sin breda inriktning och samlade kompetens goda förutsättningar att visa på arkeologins bredd. Bedömargruppens uppfattning är att utbildningens uppläggning på ett tjänstfullt sätt visar att det finns olika perspektiv på förhistorien.

Bedömargruppens intryck är samtidigt att satsningarna främst är inriktade på forskning, och att undervisning har lägre prioritet. En exponent för detta är att man inte lyckats knyta utbildning till den forskning som bedrivs. Eftersom utbildningen synes vara inriktad mot att förbereda studenterna för just forskning, vore det rimligt att institutionens omfattande verksamhet får större inflytande på grundutbildningen. Till exempel kunde institutionens breda internationella nätverk utnyttjas av betydligt fler studenter.

Grundutbildningen uppvisar samtidigt en god progression från A- till D-nivå. De studenter som följer samtliga kurser ges också goda möjligheter att skapa sig en helhetsbild av ämnet arkeologi. Bedömargruppen anser att det är betydelsefullt att institutionen verkar för att denna helhetsbild även blir tydlig för de studenter som väljer att avsluta studierna i arkeologi på en lägre nivå.

Den öppenhet som kännetecknar institutionens företrädare skapar goda förutsättningar för att studenterna skall våga ifrågasätta presenterade tolk-

ningar av förhistorien. För att det kritiska förhållningssättet skall utvecklas behöver studenterna dock bemötas och deras ståndpunkter problematiseras.

Den samstämmiga kritik om för lågt ställda krav under grundutbildningen som studentgruppen framförde finner bedömaregruppen anmärkningsvärd. En översyn av kravnivån, hur den upprätthålls och hur den bättre kan motiveras och göras tydlig för studenterna framstår som nödvändig. Krav på hög genomströmning för att nå utbildningsuppdraget får inte gå ut över utbildningens kvalitet. Att uppsatser, på samma sätt som på många andra ställen, examineras och handleds av samma person gör tydliga krav än viktigare.

Vid institutionen finns 90 forskarstuderande av vilka knappt 40 är mer aktiva. De rekryteras till största del internt, ofta med utgångspunkt i den fiktiva projektansökan som ingår på grundutbildningens D-nivå. Sammantaget får bedömaregruppen intrycket att forskarutbildningen uppvisar en mycket stor bredd vad gäller inriktning och innehåll. Det faktum att de forskarstuderande specialiserar sig tidigt och endast har begränsad kontakt med andra inriktningar inom arkeologin, innebär trots det att forskarutbildningen blir smal för den enskilde. Bedömaregruppen fick intryck av att de forskarstuderande hade mycket skiftande erfarenheter av vad handledning innebär. Det mycket stora antalet doktorander, varav en övervägande del antagits före 1998, i förhållande till antalet handledare skapar en mycket pressande situation för såväl handledare som forskarstuderande. Den administrativa struktur som innebär att primärt två av institutionens lärare kan komma ifråga för handledning ställer frågan om huruvida tidsmässiga och ämnesmässiga förutsättningar finns för en så omfattande forskarutbildning. Det är vidare oklart i vad mån institutionen har anpassat handledning och kravnivå för avhandlingsarbetet till att bättre överensstämma med de nya förutsättningarna för forskarutbildningen. Ett allt för stort ansvar verkar för närvarande ha hamnat på doktoranderna för den egna utbildningen. De individuella studieplanerna skulle enligt bedömaregruppens uppfattning i större utsträckning kunna utnyttjas för att tydliggöra såväl den forskarstuderandes som handledarens rättigheter och skyldigheter. Det skulle säkerligen leda till en förbättring av genomströmningen på forskarutbildningen.

Forskarseminariet fungerar ej tillfredsställande. Institutionen bör ta ställning till seminariets roll och hur det kan utformas för att utnyttja de olika projektens karaktär och inriktning på sådant sätt att det blir intressant för hela gruppen och motiverar alla forskarstuderande att delta. Samtidigt vill bedömaregruppen framhålla att den finner den attityd till seminariet och den ovilja att delta som flera forskarstuderande gav uttryck för, ohållbar för en vital forskningsmiljö. Särskilt anmärkningsvärt är det att anse att en doktorandtjänst skulle innebära att man inte behöver delta.

Bedömaregruppen vill framhålla det positiva i att forskarstuderande har viss möjlighet att undervisa på grundutbildningen och institutionen bör säkra att också nya doktorander får denna möjlighet. Däremot framstod det som om denna möjlighet var förbehållen en viss kategori doktorander. Ett generellt

intryck är att institutionsledningen inte tillräckligt uppmärksammat att olika förutsättningar, bland annat i form av finansieringsform och projektinriktning, har skapat olika grupper forskarstuderande. Det är enligt bedömargruppens uppfattning viktigt att institutionen inte bidrar ytterligare till detta utan i stället försöker skapa så lika förhållanden som möjligt när det gäller till exempel tillgång till infrastruktur och handledning.

Ett sammanfattande intryck är att den höga ambitionsnivå som kännetecknar institutionen och den öppenhet mot vad arkeologi kan vara, leder till en mycket omfattande verksamhet. Samtidigt innebär det en risk att detta kan leda till kravlöshet och otydlighet. Bedömargruppen uppfattar ett glapp mellan institutionsledningens ambitioner för verksamheten och dess insatser för att skapa de strukturella ramar och goda arbetsrutiner som bidrar till att ambitionerna kan förverkligas. Enligt bedömargruppen behöver sådana strategier inte alls vara hämmande och byråkratiserande. De utgör snarare en nödvändig förutsättning för att kreativiteten – hos såväl lärare, som forskarstuderande och grundutbildningsstudenter – och dynamiken i den breda verksamheten skall kunna utnyttjas väl i både utbildning och forskning. En mer genomarbetad och lämplig struktur skulle säkert också kunna leda till en rimligare arbetsbelastning på institutionens personal.

Slutligen ser bedömargruppen det som positivt att institutionen på ett kraftfullt sätt har försökt ta tag i de administrativa och personella problem som funnits. Bedömargruppen ser de sjukskrivningar som förekommit som ytterligare motiv till att institutionsledningen etablerar en stödjande struktur och ett arbetsklimat som motverkar att fler drabbas. Det är därför viktigt att i det fortsatta arbetet med att hitta lösningar på denna problematik följa i vilken utsträckning handlingsplanens mål uppnås.

Högskolan på Gotland

Översikt över lärare (heltidsekvivalenter) och studenter för år 2001. Kategorierna redovisas som kvinnor/män där så är möjligt.

Lärare			
Professorer	0,5/1		
Övriga disputerade lärare	1/–		
Vikarierande disputerade lärare	–/1*		
Till ämnet knutna forskarstuderande	3		
Adjunkter/assistenter	1/3,5		
Studenter		Arkeologi	Arkeosteologi
Antal registrerade	136/81	23/6	
Helårsstudenter AB-nivå	76	11	
Helårsstudenter C-nivå	40	7	
Helårsstudenter D-nivå	3,5	–	
Antal examinerade C-uppsatser	6/5	–/–	
Antal examinerade D-uppsatser	1/3	6/4	

* *Docentkompetent*

Platsbesöket genomfördes av bedömargruppen i juni 2002.

Beskrivning

Arkeologins organisatoriska hemvist på Högskolan på Gotland var vid tidpunkten för platsbesöket institutionen för utbildning och forskning. Vid halvårsskiftet 2002 förändrades högskolans organisation varvid arkeologi organiserades tillsammans med byggnadsvård, konsvetenskap, kulturgeografi, etnologi, engelska, ryska och historia på institutionen för kultur och samhälle. Högskolestudier i arkeologi bedrevs på Gotland också innan högskolan etablerades 1998 tack vare ett samarbete med Stockholms universitet. Det har funnits högskoleutbildning i ämnet i någon form sedan slutet av 1970-talet, på C- och D-nivå har kurser funnits sedan 1989.

Grundutbildningen

Arkeologi ges som fristående kurser på A–D-nivå i förhistorisk arkeologi och arkeosteologi samt på C-nivå i historisk arkeologi. Vidare ges påbyggnads- och fördjupningskurser med inriktning på arkeologisk fältmetodik och arkeologi i praktiken, samt hur modern teknik kan användas såväl i fältarbetet som för att visualisera och presentera resultat av arkeologiska undersökningar. Högskolan på Gotland har även nätburna kurser i ämnet arkeologi.

Ämnet arkeologi är huvudämne i humanistprogrammet och nätburet kandidatprogram. Arkeologi kan också ingå som del eller som valbar kurs i utbildningsprogrammen Ekologiprogrammet, Europaprogrammet, Tillämpad byggnadsvård/traditionella hantverk.

De studerande i arkeologi skriver en B-uppsats (5 poäng), en C-uppsats (10 poäng) samt en D-uppsats (10 poäng). Seminariegrävningar ingår i fältkurser på B- och C-nivå omfattande vardera 5 poäng. I arkeosteologi skrivs två större rapporter om vardera 5 poäng under AB-kursen samt en C- och en D-uppsats (10 poäng vardera). En fältkurs på 5 poäng ingår i D-kursen i arkeosteologi.

Högskolan på Gotland tilldelar hela institutionen ett gemensamt utbildningsanslag och därmed utbildningsuppdrag som sedan fördelas mellan olika ämnen beroende på studenttillströmning. Antagning sker en gång per år.

Bedömning

Bedömargruppens intryck är att ämnet arkeologi har stor betydelse för Högskolan på Gotland. Det innebär bland annat att det får tillgång till en förhållandevis stor del nysatsningar. Ett resultat av detta är att lärarkollegiet är stort i jämförelse med andra svenska arkeologiinstitutioner med motsvarande undervisningsåtagande. Forskningen i ämnet är omfattande för att vara vid ett lärosäte utan egen forskarutbildning och visar på en stor bredd såväl tidsmässigt som geografiskt. Den goda tillströmningen av studenter tillsammans med ämnets starka ställning vid lärosätet skapar förutsättningar för det entusiastiska och framtidsinriktade intryck bedömargruppen fick av föreläsarna för ämnet.

Ämnet har tillhört en stor institution som omfattat all grundutbildning vid högskolan. Enligt bedömargruppens uppfattning kan det ha bidragit till att ämnets identitet kan göras tydligare. Till det har sannolikt också ämnets snabba utbyggnad och utveckling bidragit. De diskussioner som uppenbarligen förs kring vart ämnet skall ta vägen tar sig uttryck i många idéer och visioner vilka dock snarast formuleras som tänkbara möjligheter, och i mindre utsträckning som konkreta planer för ämnets förändring. Det är enligt bedömargruppen viktigt att kollegiet konkretiserar dessa diskussioner för att utveckla och stärka ämnets identitet.

Ett viktigt område för detta arbete är arkeosteologins roll vid högskolan som synes oklar. För att skapa förutsättningar för en långsiktig verksamhet krävs en tydligare satsning som innebär att både personella resurser skapas och prioriteringar görs. Ett annat område som då bör beaktas är hur de förhållandevis många internationella projekten på ett tydligare sätt än i dag kan ges möjlighet att påverka utbildningens utformning.

Institutionsorganisationen har även inneburit att ansvaret för det dagliga arbetets genomförande har legat på få personer och att beslutsstrukturen har varit otydlig. Trots en liten miljö har det inneburit ett hinder för förändringsarbete.

Studenternas möjligheter till medverkan i beslutande och beredande organ uppfattar bedömargruppen som formellt goda. Med tanke på att institutionen omfattar många ämnen är samtidigt risken stor att studenterna representeras

av någon långt bort från deras egen disciplin. Den nyligen genomförda förändringen av institutionsstrukturen kan komma att förbättra denna situation.

Företrädare för både högskolans ledning och för ämnet framhåller fördelen med att tillhöra en bred institution då det sägs skapa bättre möjligheter till ämnesöverskridande och tvärvetenskapliga kurser. Utifrån kursplaner och diskussioner med studenter är det inte tydligt för bedömargruppen hur dessa möjligheter har påverkat utbildningen i arkeologi och gjort den mer tvärvetenskaplig. Här finns, liksom på andra områden, en potential som lärosätet kan utnyttja i större utsträckning.

Lärare och studenter har enligt bedömargruppens uppfattning skapat en nära och öppen miljö för arkeologi. Båda grupperna gav uttryck för att den lilla miljön underlättar direkta och stimulerande diskussioner, vilket studenterna utnyttjar i stor utsträckning. Som framförts i den gemensamma diskussionen finns ett särskilt värde i att möta flera perspektiv. Det är betydelsefullt att ämnets företrädare är medvetna om detta och utnyttjar hela kollegiet för att bredda bilden av vad arkeologi är. Det är inte minst viktigt för att göra studenterna förberedda för forskarstudier vid andra lärosäten. Det är då betydelsefullt att beredskap finns för att förhålla sig till andra ställningstaganden än det egna.

Bedömargruppen uppfattar att arkeologiutbildningen vid Högskolan på Gotland är mycket inriktad på olika fältmetoder. Enligt bedömargruppens uppfattning får det inte ske på bekostnad av andra nödvändiga perspektiv. I detta ligger det en fara för en fixering vid tekniska aspekter i stället för att de tillåts påverka och nyansera den arkeologiska verksamheten.

Lärosätet har osedvanliga möjligheter att utnyttja det regionala perspektivet, en del studenter väljer också högskolan på grund av dess närmast unika miljö. Bedömargruppen är positiv till ambitionen att utnyttja den lokalt förankrade forskningen i grundutbildningen genom att studenternas fältkurser till stor del utförs i nära anslutning till de större forskningsutgrävningar som ämnets företrädare leder eller är involverade i. Studenterna bör ges anledning att i större utsträckning sätta in sitt eget arbete i projektets helhet vilket bättre skulle utnyttja möjligheterna att ge utbildningen en lokal förankring och samtidigt stärka forskningsanknytningen.

Högskolan i Kalmar

Översikt över lärare (heltidsekvivalenter) och studenter för år 2001. Kategorierna redovisas som kvinnor/män där så är möjligt.

Lärare

Docentkompetenta lektorer	-/1
Övriga disputerade lärare	-/0,75
Adjunkter/assistenter	1,2/1
Timlärare (antal)	8

Studenter

Antal registrerade	43/15
Helårsstudenter på AB-nivå	15/7
Helårsstudenter på CD-nivå	13/6
Antal examinerade CD-uppsatser	9/2

Platsbesök genomfördes på Högskolan i Kalmar i juni 2002.

Beskrivning

Arkeologi finns vid Högskolan i Kalmar tillsammans med ca 15 andra ämnen på den år 2000 skapade institutionen för humaniora och samhällsvetenskap. Undervisning i ämnet inleddes 1991 i samarbete med Kalmar läns museum vilken formaliserades under 1996 inom högskolans ram. I dag har lärosätet examensrätt för kandidatexamen i arkeologi. En process pågår vid lärosätet för att inrätta magisterexamen i ämnet och önskemål har uttryckts om att bedömaregruppen skall kommentera detta. I en tidigare prövning av magisterexamensrättigheter yrkade Högscoleverkets sakkunniga på avslag med hänvisning till bristande lärarresurser och en mindre utvecklad forskningsmiljö. Högskolan har inte möjlighet att examinera forskarstuderande i arkeologi inom sitt vetenskapsområde (naturvetenskap och teknik).

Grundutbildningen

Arkeologi ges som fristående kurser på A- till D-nivå. I kursutbudet ingår förutom allmän arkeologi kurser i medeltidsarkeologi, kulturarvsförvaltning och konservering. Kurser i ämnet ingår också i det nystartade programmet Kulturarv och samhällsanalys (120/160 poäng).

De studerande skriver en B-uppsats (6 poäng) och en CD-uppsats (20 poäng). Fältkursen ligger inom CD-kursen och omfattar 5 poäng.

År 2001 var grundutbildningsanslaget brutto 1,5 miljoner kronor och grundutbildningsuppdraget 31 helårsprestationer. Antagning sker en gång per år.

Bedömning

Undervisningen i arkeologi vid Högskolan i Kalmar är en av de senast etablerade i denna utvärdering. Ämnet befinner sig i stark utveckling och bedömaregruppen uppfattade en positiv inställning till förändring från dess

företrädare. I en förändringsprocess utvecklas verksamhetens delar ofta olika snabbt. Den bild bedömargruppen har av arkeologiutbildningen i Kalmar är något heterogen.

Profileringen mot kulturmiljövård, som bedömargruppen anser är både viktig och framtidsinriktad, framstår inte som färdigutvecklad. Det är inte tydligt hur den forskning som bedrivs av ämnets företrädare anknyter till utbildningsprofilen. Kulturarvsbegreppet bör bli mer problematiserat i utbildningen. Erfarenheter från t.ex. samarbetet med läns museet kunde i större utsträckning systematiseras och sättas i ett större sammanhang. Enligt bedömargruppens uppfattning finns här en outnyttjad potential både utbildnings- och forskningsmässigt med tanke på de båda lärarnas tidigare erfarenheter inom just kulturminnesvård.

Vårt intryck är att kollegiet i arkeologi i större utsträckning kunde reflektera över vad en bra utbildning i arkeologi innebär och vilka pedagogiska principer en sådan baseras på, samt hur lokala institutioner bäst integreras i arbetet. Detta kan leda till att den kompetens som finns inom området blir bättre tillvaratagen än vad den är i dag.

Den samlade arkeologiska miljön i Kalmar är förhållandevis liten. Undervisningen bedrivs till största delen av två lärare på knappt två tjänster, med stöd av timlärare från framför allt läns museet. För studenterna kan den lilla miljön vara en fördel. Det är tydligt att lärarna lägger stor vikt vid att vara tillgängliga för studenterna, både för att ge stöd i samband med faktainhämtning och för att finnas till hands för diskussioner kring kursernas innehåll och olika uppgifters utformning.

Få lärare innebär färre möjligheter att belysa ämnet utifrån olika perspektiv. En alltför tydlig strävan att inte låta den egna övertygelsen framstå som norm kan enligt bedömargruppen leda till otydlighet. I processen att tillägna sig ett kritiskt förhållningssätt är det viktigt att studenten möter klara alternativ att förhålla sig till. Timlärarna kan i detta sammanhang utgöra en resurs som kan utnyttjas för att bredda de representerade arkeologiska perspektiven. Det är samtidigt viktigt att de studenter som intar en alternativ ståndpunkt bemöts positivt och får stöd att formulera den.

Under utvärderingens förlopp har en utökning av lärarkollegiet vid Högskolan i Kalmar varit aktuell. Det är, i ljuset av det ovan framförda, positivt. Bedömargruppen vill samtidigt påpeka vikten av att fakulteten och institutionen bättre utnyttjar kommande tillfällen till att balansera könsfördelningen.

Möjligheterna till tvärvetenskaplighet inom institutionen och vid lärosätet i stort framhålls som särskilt goda. Bedömargruppen ser även här en outnyttjad potential. Bland annat uppges forskning bedrivs inom institutionen som gränsar till arkeologins uttalade profil mot kulturmiljövård. Ett exempel är sociologernas arbeten kring kulturminnen. Det framstår dock inte som om detta förhållande utnyttjas för att ge arkeologiutbildningen en mer tvärvetenskaplig karaktär. Bedömargruppen anser att det ankommer på företrädare för

såväl institutionen som lärosätet att skapa tydliga former för samverkan som bättre tillvaratar sådana möjligheter, och på företrädare för olika ämnen att sedan utnyttja dessa.

Avslutningsvis vill bedömargruppen peka på betydelsen av vad det ovan anförda innebär för att göra utbildningen mer forskningsförberedande, vilket är den akademiska implikationen som följer med en rätt att utfärda magisterexamen. I detta sammanhang framstår det som viktigt att ämnets företrädare också reflekterar över hur detta skall fås att fungera samtidigt som utbildningen uppges vara yrkesförberedande. Särskilt viktigt blir det om lärosätet ger ämnet sådan examinationsrätt. Bedömargruppen gör bedömningen att ämnet, med förväntade utökningar av lärarstaben samt förutsatt att utbildningens inriktning och utformning ges ett fastare fundament i bland annat stärkt forskning, kan ges denna rätt.

Lunds universitet

Översikt över lärare (heltidsekvivalenter) och studenter för år 2001 där annat ej anges. Kategorierna redovisas som kvinnor/män där så är möjligt.

Lärare	Arkeologi	Medeltidsarkeologi	Historisk osteologi
Professorer	2/1	-/2	1/-
Vikarierande lektorer	1/1	0,85/0,9	-/-
Övriga disputerade lärare	0,25/-	0,25/-	-/-
Timlärare (antal)	-/3	2/3	1/-
Forskarstuderande			
Aktiva doktorander	9/10	14/6	-/2
Antagna doktorander ht 2001	-/2	-/1	-/1
Antal disputationer 1998–2001	2/3	1/6	-/-
Studenter			
Antal registrerade studenter	59/61	34/30	20/8
Helårsstudenter på AB-nivå	68	50	8
Helårsstudenter på CD-nivå	20	20	4
Antal examinerade CD-uppsatser	10/8	10/2	2/1

Platsbesök genomfördes på Lunds universitet i maj 2002.

Beskrivning

Institutionen för arkeologi och antikens historia skapades den 1 januari 2002 genom en sammanslagning av arkeologiska institutionen och antikens kultur och samhällsliv. De arkeologiska avdelningarna vid institutionen är arkeologi, historisk osteologi och medeltidsarkeologi. Professuren i arkeologi inrättades 1919 och i medeltidsarkeologi 1965. Företrädare för historisk osteologi har funnits vid institutionen sedan 1986.

Institutionen leds av prefekten med 50 procents tjänstgöring tillsammans med två biträdande prefekter, 8 respektive 7 procents tjänstgöring. För grundutbildningen ansvarar en utbildningskoordinator med 50 procents tjänstgöring. Institutionsstyrelsen är det övergripande beslutsorganet med representation för samtliga enheter och verksamma vid institutionen. Därutöver har varje avdelning regelbundna möten där alla utom studenterna kan delta. Ett ledningsmöte med prefekter, utbildningskoordinator, ämnesföreträdare, intendent, museiföreståndare samt en representant vardera för doktorander och studenter sammanträder varje vecka.

Till institutionen hör också Antikmuseet och Lunds universitets historiska museum (LUHM). Från och med 1 januari 2003 skiljs LUHM från institutionen och blir då en självständig enhet direkt under rektorsämbetet.

Grundutbildning

Arkeologi ger en AB- och en CD-kurs. Medeltidsarkeologi ger fristående kurser på A- till C-nivå samt en CD-kurs. I historisk osteologi ges från och med hösten 2002 kurser från A- till D-nivå efter att tidigare givits från B-

till D-nivå. Dessutom ges varje år olika kurser i arkeologi på deltid kring ett eller flera teman, samt en orienteringskurs omfattande institutionens alla fyra ämnen.

De studerande i arkeologi och medeltidsarkeologi skriver en mindre B-uppsats och en CD-uppsats på 20 poäng. I historisk osteologi ingår förutom flera mindre skriftliga uppgifter en uppsats om 15 poäng på C-nivå och en om 10 poäng på D-nivå. Fältkurs med seminariegrävning ingår i arkeologi som del av momentet praktikkurs (10 poäng, CD-nivå); i medeltidsarkeologi i praktiken, inventering och fältarkeologi (3 respektive 4 poäng, B-nivå) samt byggnadsarkeologi (4 poäng, CD-nivå); i historisk osteologi, undersöknings-teknik – fältkurs (5 poäng, B-nivå).

År 2001 var grundutbildningsanslaget totalt 4,9 miljoner kronor och grundutbildningsuppdraget 168 helårsprestationer fördelat på arkeologi, 88, medeltidsarkeologi, 74, samt historisk osteologi 6. Antagningen till kurser på AB-nivå i arkeologi och medeltidsarkeologi sker två gånger per år, till kurser på CD-nivå en gång per år. Antagningen till kurser i historisk osteologi är periodiserad.

Forskarutbildning

För doktorsexamen inom någon av de arkeologiska inriktningarna vid Lunds universitet krävs 40 poäng kurser och 120 poäng avhandlingsarbete.

Institutionens samlade externa medel för forskning uppgick år 2001 till 8 miljoner kronor. Fakultetsanslaget för forskarstuderande var samma år 2,45 miljoner kronor. Av institutionens sammanlagt 42 doktorander i arkeologiska ämnen med en aktivitet överstigande 10 procent har 27 finansiering i form av doktorandtjänst, utbildningsbidrag eller stipendium. Övriga har någon form av egenfinansiering. Dessutom finns cirka 30 forskarstuderande inom dessa ämnen knutna till institutionen med en aktivitet under 10 procent.

Bedömning

Institutionen i Lund är en av landets större med en omfattande verksamhet. Ämnets företrädare har varit framgångsrika vad gäller externa medel och institutionen bedriver forskning med stor bredd. Det innebär goda förutsättningar för utbildning inom flera arkeologiska inriktningar. Närheten till det historiska museet utnyttjas i stor utsträckning och har stor betydelse för arkeologiutbildningen i Lund. Det är därför väsentligt att museets framtida organisation inte medför att utbildningen påverkas negativt.

I och med den nya institutionsbildningen befinner sig verksamheten i ett skede av stark förändring. Bedömggruppen konstaterar att sammanslagningen ger intryck av att ha varit väl planerad och genomförd. Bland annat har de tidigare institutionerna genomfört självvärderingar som tillsammans utgjort en utgångspunkt för sammanslagningen. Representanter för samtliga inblandade gav uttryck för att processen varit positiv och att den bör leda till

att gemensamma intressen och tillgångar utnyttjas bättre. Platsbesöket präglades överlag av en positiv och stark "vi-anda".

Bedömargruppens intryck är att grundutbildningen är bra upplagd och genomförs väl. Den ger studenterna kunskap om såväl den materiella som den teoretiska delen av arkeologiämnet. Det framstår dock som om teori- och metodkurserna i förhistoria och medeltidsarkeologi är väl lika vilket innebär att de som läser båda ämnena tvingas läsa en del moment två gånger. Utrymme finns här för harmonisering.

Institutionen har varit mycket framgångsrik i att ordna externa medel för forskning. Det gör att de fast anställda lärarna, särskilt professorerna, har möjlighet att i stor utsträckning köpa sig fria från undervisning. Den ges därför i dag till största delen av vikarierande lektorer. Bedömargruppen finner denna situation olycklig eftersom den riskerar att påverka utbildningen negativt i ett längre perspektiv. Ansvaret för den långsiktiga planeringen av undervisningen och kursutvecklingen på grundutbildningen bör enligt bedömargruppen ligga på lärare med fast anställning. Om de inte kontinuerligt deltar i undervisningen, eller i planering och utveckling av den, riskerar det att leda till stagnation. Samtidigt går möjligheten att knyta utbildningen till pågående forskning förlorad. Det vore därför eftersträvansvärt att en del av de externa medlen användes på alternativa sätt för att öka professorernas engagemang i grundutbildningen. Det skulle sannolikt också öka möjligheten för att en viss grupp studenter möter fler än en lärare under sin grundutbildning.

Bedömargruppen vill samtidigt betona att de vikarierande lektorerna är kompetenta och uppskattade av studenterna. De framstår här, som på andra ställen, vara de som främst förnyar utbildningen genom att använda nya grepp. Samma långsiktiga engagemang kan dock inte förväntas av dem. Under platsbesöket betonade lärarna betydelsen av ett kritiskt förhållningssätt, och studenterna gav uttryck för att stor vikt läggs vid det i undervisningen. Bedömargruppen finner särskilt den utformning utbildningen på detta område har för tillfället inom medeltidsarkeologin som värt att framhålla. Den vikarierande lektorn lade stor vikt vid att de studerande självständigt utvecklade sin identitet som arkeologer utan att de för den skull lämnades ensamma i denna process. Det var tydligt att studenterna fått olika perspektiv på den medeltida arkeologin presenterade för sig.

Miljön för forskarstudier är i många avseenden mycket positiv i Lund. Inte minst det stora lärarkollegiet som representerar flera olika inriktningar ger goda förutsättningar för att många olika avhandlingsämnen kan handledas med framgång. En större betoning på, och mer konsekvent genomfört forskarseminarium kunde sannolikt stärka forskarutbildningen och knyta samman doktorander från olika specialområden. I dag kommer de forskarstudier i stor utsträckning från den egna grundutbildningen. Sannolikt skulle fler doktorander med grundutbildning från andra universitet bidra till en mer dynamisk, kreativ och ifrågasättande doktorandmiljö.

Bedömargruppen kan inte se att några större förändringar skett av kraven för forskarutbildningen eller dess organisation, utöver lägre krav på kurspoäng, i syfte att anpassa den till de förändrade förutsättningarna som följer av 1998 års reform. Institutionens handledare bör enligt bedömargruppen gemensamt fastställa vilka krav som fortsättningsvis skall gälla för att undvika att tidigare avhandlingar utgör riktmärken. De individuella studieplanerna kan utnyttjas för att tydliggöra både doktorandens och handledarens åtaganden. Eventuella begränsningar som uppkommer med anledning av detta innebär enligt bedömargruppen inte nödvändigtvis en sänkning av kraven utan kan snarare bli ett förtydligande om vad man inom en viss tidsram kan åstadkomma som forskarstudent.

Utbildningen i historisk osteologi befinner sig enligt såväl fakultet som ämnesföreträdare i ett uppbyggnadsskede. I dag utgör en professor i ämnet hela lärarstaben, därutöver finns två doktorander. Grundutbildningen i historisk osteologi har därför organiserats hårt och består i stor utsträckning av enskilda projektuppgifter som redovisas i uppsatser. Bedömargruppen ser det som betydelsefullt att ämnet ges ett bättre stöd om det är fakultetens mening att ämnet skall vara företrätt vid Lunds universitet. Dagens organisation är alltför sårbar och instabil för att kunna motivera ett ökat utbildningsuppdrag och fler studenter. Det är bedömargruppens uppfattning att detta snarast skulle riskera att leda till ett alltför hårt utnyttjande av den ambitiösa ämnesföreträdaren.

Mitthögskolan

Översikt över lärare (heltidsekvivalenter) och studenter för år 2001. Kategorierna redovisas som kvinnor/män där så är möjligt.

Lärare

Professorer	-/2*
Timlärare (antal)	3/5

Studenter

Registrerade studenter	34/22
Helårsstudenter på A-nivå	15
Helårsstudenter på B-nivå	5
Helårsstudenter på CD-nivå	9
Antal examinerade CD-uppsatser	2/5

* En av professorerna har en forskningstjänst med starkt begränsad undervisningsplikt men deltar som timlärare i viss utsträckning.

Platsbesök genomfördes på Mitthögskolan i Östersund den 24 maj 2002.

Beskrivning

Utbildning i arkeologi har sedan 1993 givits på Mitthögskolan i Östersund vid institutionen för humaniora. 1997 gavs lärosätet magisterexamensrätt under förutsättning att ytterligare ett lektorat inrättades för att ämnet skulle ha två fast anställda lärare. Då detta inte blivit tillsatt utnyttjas för närvarande inte magisterexamensrätten. Inför en eventuell ny prövning av magisterexamensrätt har bedömargruppen av ämnets företrädare ombetts uttala sig om möjligheterna att ge magisterexamen vid Mitthögskolan.

Institutionen för humaniora vid Mitthögskolan flyttar i januari 2003 sin verksamhet till Härnösand. För arkeologi innebär det uppbyggnad av ny fältverksamhet och ett nytt samarbete med såväl timlärare som kulturminnesvårdande institutioner.

Grundutbildningen

Arkeologi har under de senare åren i perioder givits dels som distansundervisning, dels som traditionell campusförelagd undervisning. Från och med våren 2002 erbjuds fristående kurser i allmän arkeologi på A- till C-nivå förlagda till campus.

Uppsatsskrivning ingår i den från och med 2002 införda C-kursen och utgörs av två arbeten, ett utformat för publicering i arkeologisk facktidskrift (10 poäng) medan det andra behandlar samma ämne men är utformat för publicering i populärvetenskaplig tidskrift (8 poäng). En fältkurs på 1 poäng ingår i A-kursen och en på 4 poäng ingår i den nya B-kursen.

År 2001 var grundutbildningsanslaget ca 620 000 kronor. Utbildningsuppdraget är definierat för hela institutionen och inte för ämnet arkeologi enskilt. Antagning sker en gång per år.

Bedömning

Utbildningen i arkeologi vid Mithögskolan har upplevt många förändringar under sin förhållandevis korta historia. De under senare år varierande sätt som utbildningen bedrivits på försvårar en rättvis bedömning av kontinuitet och innehåll. Den vid platsbesöket förestående flytten av verksamheten från Östersund till Härnösand gör det än svårare.

Det är för bedömargruppen klart att ämnesföreträdaren har handskats med de förändrade förutsättningarna och den oklara situationen på ett bra sätt. Undervisningen karakteriseras av en väl genomtänkt idé om vad en utbildning i arkeologi bör vara och hur en sådan skall genomföras. Det innebär att utbildningen i Östersund har erbjudit en alternativ och inspirerande utbildningsmiljö i arkeologi. Lokala resurser har utnyttjats samtidigt som den regionala anknytningen balanseras mot ett globalt perspektiv. Dessutom har flera nyskapande och intressanta kurser erbjudits periodvis.

Bedömargruppen vill samtidigt betona den betydande risk det innebär att verksamheten är avhängig en person. Ett sammanhang då detta är av stor betydelse, vilket betonats ofta i denna rapport, är utvecklingen av studenternas kritiska förhållningssätt. En viktig förutsättning är att studenterna möter flera olika perspektiv på arkeologi i sin utbildning. Denna svårighet har i Östersund hittills lösts hjälpligt på två sätt. Dels har den fast anställde läraren lagt stor vikt vid att återge flera tolkningsperspektiv – bland annat avspeglat i breda litteraturlistor – dels har de timlärare från läns museet som medverkar i delar av undervisningen även gjorts delaktiga i hela läroprocessen.Handledning och examination av uppsatser är ett annat område som blir särskilt lidande av att ämnet bara har en lärare.

I särskilt ett avseende finner bedömargruppen skäl till oro över något som framstår som ett resultat av den lilla miljön. I såväl formuleringar i självvärderingen som under platsbesöket framkommer att ämnesföreträdaren, utifrån sin uppfattning om studentgruppens inriktning, har en i jämförelse med andra lärosäten lägre intellektuell ambitionsnivå. Studenterna uppges vara mer inriktade mot den praktiska sidan av arkeologi och i mindre utsträckning mot teoretiska frågeställningar, varför utbildningen givits motsvarande inriktning. Bedömargruppen finner denna inställning olycklig men kan inte se att detta återspeglas i studieplaner och kursernas uppläggning och därför inte heller att studenterna är mindre förberedda för forskarutbildning. Det är väsentligt att lärosätet medverkar till att de studerande från Mithögskolan förbereds på bästa sätt även för forskarstudier.

Utrymmet för formellt kvalitetsarbete är mycket litet i den hårt ansträngda arbetssituationen. Det råder enligt bedömargruppen inget tvivel om att kontakten mellan studenter och den ende läraren är god. Denne framstår som angelägen att lyssna till studenternas uppfattning om kurserna, vilket styrks av de studenter bedömargruppen sammanträffade med. Det är samtidigt viktigt att studenterna ges möjlighet att framföra sin syn på utbildningen utan att det påverkas av deras beroendeställning till läraren.

Enligt bedömargruppen behöver lärosätet tydliggöra ämnets ställning, är det prioriterat eller betraktas det som ett stödämne till andra ämnen inom humaniora? Det är enligt bedömargruppens uppfattning viktigt att Mitthögskolan inser den tillgång lärosätet har i ämnesföreträdaren och ger ämnet nödvändigt stöd och prioritering om man ämnar behålla arkeologi i utbildningsutbudet. Det är särskilt viktigt i samband med flytten av institutionen till Härnösand, bland annat för att den värdefulla fältverksamheten skall kunna byggas upp och ges en lokal förankring också fortsättningsvis. Det gäller även för biblioteket som behöver ges direktiv och tillräckligt stöd i sin fortsatta utökning av den arkeologiska litteraturen. En prioritering av ämnet arkeologi och en utökning av lärarkollegiet utgör en förutsättning för att bedömargruppen skall kunna förorda att lärosätet åter erbjuder magisterexamen i arkeologi.

Stockholms universitet

Översikt över lärare och studenter för år 2001 om annat ej anges. Kategorierna redovisas som kvinnor/män där så är möjligt.

Lärare	Allmän arkeologi	Laborativ arkeologi	Arkeosteologi
Professorer	-/2	-/0,5	0,5/-
Docentkompetenta lektorer	-/3	-/-	1/-
Övriga disputerade lärare	1/-	0,5/0,2	-/-
Forskarstuderande			
Aktiva doktorander	28/18	7/2	5/1
Antagna doktorander ht 2001	3/1	1/-	1/-
Antal disputationer 1998–2001	4/3	-/3	-/1
Studenter			
Antal registrerade studenter	97/37	15/5	8/1
Helårsstudenter på A-nivå	69	-	-
Helårsstudenter på B-nivå	65	-	10
Helårsstudenter på C-nivå	29	4,5	9
Helårsstudenter på D-nivå	40	5	-
Antal examinerade C-uppsatser	15/6	5	9
Antal examinerade D-uppsatser	21/7	6/1*	-

* CD-uppsatser

Platsbesök genomfördes på Stockholms universitet i maj 2002.

Beskrivning

Arkeologi vid Stockholms universitet bedrivs vid fyra enheter tillhörande arkeologiska institutionen: Allmän arkeologi, arkeosteologi, laborativ arkeologi och numismatik. Grund- och forskarutbildning förekommer vid alla enheter utom numismatik vars utbildningsverksamhet sker inom ramen för den vid allmän arkeologi. Verksamheten i Stockholm inleddes vid Stockholms högskola 1916 och första professuren i arkeologi inrättades 1949. Övriga enheter etablerades 1967, 1976 respektive 1994 som delar av den arkeologiska institutionen.

De fyra enheterna har i dag i stor utsträckning blivit självständiga vad gäller såväl utbildning som forskning även om visst samarbete förekommer. En för de fyra enheterna gemensam prefekt ansvarar för institutionens verksamhet. Samtliga enheter har representation i institutionsstyrelsen vilket också gäller för de samlade grupperna av grundutbildningsstudenter och forskarstuderande. Samråd inför styrelsemötena sker på varje vecka återkommande personalmöten öppna för alla verksamma vid någon av institutionens enheter. Vid allmän arkeologi ansvarar en studierektor för grundutbildningen. Vid de mindre enheterna, arkeosteologiska forskningslaboratoriet och arkeologiska forskningslaboratoriet, ansvarar den lärare som står för merparten av undervisningen, för grundutbildningen.

Grundutbildningen

I allmän arkeologi och arkeosteologi ges fristående grundutbildningskurser på A- till D-nivå. I laborativ arkeologi ges en CD-kurs som även kan läsas som C-kurs genom halvering av omfattningen av ingående moment. Numismatik ingår på grundutbildningsnivå i allmän arkeologi. Kurser vid arkeologiska institutionen kan också ingå som en del av utbildningen vid Kulturvetarlinjen och Samhällsplanerarlinjen.

Större skriftliga uppgifter ingår i allmän arkeologi som uppsatser på flera nivåer B (5 poäng), C (10 poäng) och D (10 poäng). I arkeosteologi ingår två rapporter om 5 poäng på AB-nivå och en uppsats om 20 poäng på CD-nivå. I laborativ arkeologi ingår en C- och en D-uppsats om vardera 10 poäng, eller en CD-uppsats på 20 poäng. Seminariegrävningar ingår i allmän arkeologi, dels under en grundläggande fältkurs om 5 poäng på B-nivå, dels i en avancerad fältkurs på D-nivå på 10 poäng. I arkeosteologi ingår en fältkurs om 5 poäng på CD-nivå medan det i laborativ arkeologi ingår seminariegrävningar omfattande totalt 10 poäng under den sammanhängande CD-kursen.

Grundutbildningsanslaget var år 2001 ca 4 miljoner kronor för hela institutionen, och grundutbildningsbidraget 126 helårsprestationer. Dessa fördelar sig på enheterna allmän arkeologi, 106, arkeosteologi, 10, och laborativ arkeologi, 10. Antagning sker en gång per år. Vid arkeosteologiska enheten sker antagning till AB- och CD-kurserna endast vartannat år.

Forskarutbildningen

Forskarutbildning ges vid institutionens alla fyra enheter med något olika uppläggning. I allmän arkeologi och numismatik består forskarutbildningen av 50 poäng kurser och 110 poäng avhandlingsarbete. I laborativ arkeologi och i arkeosteologi krävs 60 poäng kurser och 100 poäng avhandlingsarbete.

Allmän arkeologi har litet externa medel för forskning. Forskarutbildningen finansieras till allra största delen av fakultetsmedel. Av de forskarstuderande knutna till allmän arkeologi finansieras 7 med dessa medel medan de flesta övriga av totalt 46 har egen finansiering. Arkeosteologi har inga externa medel för forskning och 1 av 6 doktorander finansieras genom fakultetsanslag medan övriga 5 har egenfinansiering. Laborativ arkeologi har större andel externa medel. De uppgick 2001 till ca 3 miljoner kronor och utgjorde 60 procent av enhetens intäkter för forskning och forskarutbildning. 2 av de forskarstuderande i laborativ arkeologi har egenförsörjning medan övriga 8 antingen har tjänst finansierad via fakulteten eller med externa medel.

Bedömning

Vid institutionen på Stockholms universitet finns enligt bedömargruppens uppfattning unika möjligheter att belysa hela den arkeologiska arbetsprocessen och hur olika perspektiv kompletterar varandra. Just mötet mellan olika synsätt och perspektiv är grunden för en framgångsrik arkeologisk arbetsprocess. Det är dock först när enheterna vågar närma sig varandra utifrån en

sådan samsyn som den bredd och varierade kompetens som finns representerad i institutionens samlade resurser kan tas tillvara. I dag präglas enheternas attityd av en rädsla för att det egna perspektivet skall försvinna om en samordning av resurserna genomförs. Det har lett till en stark identifikation med den egna enhetens synsätt på bekostnad av ett helhetsperspektiv.

Den nuvarande situationen är olycklig ur såväl grund- som forskarutbildningsstudenternas synvinkel. I stället för att utnyttja styrkan i de olika arkeologiska angreppssätten och erbjuda studenterna olika möjligheter tvingas de välja perspektiv. Det bristande samarbetet leder också till att de forskarstuderandes projekt riskerar att inte ta tillvara det breda perspektiv som skulle vara möjligt givet institutionens samlade resurser.

Bedömargruppen kan inte inom ramen för denna utvärdering göra en bedömning av orsakerna till samarbetssvårigheterna. Det är dock uppenbart att de olika enheterna vid institutionen har tillåtit att bli så självständiga att det som finns att vinna på att finna bättre samarbetsformer inte framstår som ett realistiskt och attraktivt alternativ för dem. Bedömargruppen anser att det ligger i fakultetens såväl som lärosätets intresse att i större utsträckning styra och medverka till att skapa en situation som bättre tillvaratar den potential som finns.

Ett sammanfattande intryck av institutionen i Stockholm blir därför att den är onödigt splittrad. Den situation där enheternas olika perspektiv verkligen skulle kunna samlas är i det arkeologiska fältarbetet. Bedömargruppen finner det symptomatiskt att institutionens enheter inte ens lyckats etablera gemensamma seminariegrävningar.

I det följande kommenterar bedömargruppen grund- och forskarutbildningen vid de olika enheterna åtskild då det var så de framstod i självvärderingen och vid platsbesöket. Avslutningsvis kommenteras några gemensamma förhållanden.

Allmän arkeologi

Bedömargruppen finner att grundutbildningen i allmän arkeologi har högsta prioritet och vilar på en tydlig pedagogisk hållning. Det finns en klar progression från A- till D-nivå och på samtliga nivåer finns moment som utmanar studenterna att inta ett kritiskt förhållningssätt. Till det bidrar också att de undervisande lärarna mycket tydligt representerar olika perspektiv. Kurslitteraturen presenterar dem däremot inte lika väl. Studenterna uppmuntras dock att ifrågasätta de olika ståndpunkterna även om bedömargruppen ser att en större öppenhet gentemot andra än det egna perspektivet kunde uppvisas av lärarna. Sammantaget ser bedömargruppen en risk att det av läraren förespråkade perspektivet framstår som det enda hållbara. Ytterligare ett sätt att tydliggöra flera perspektiv är att uppmuntra att fler studerande förlägger en del av utbildningen, eller kompletterar den, vid ett annat lärosäte.

De undervisande lärarna bedriver litet forskning vilket bedömargruppen uppfattar som negativt eftersom utbildningen därmed inte kan inspireras av

lärarens egen forskning. Fler forskningsprojekt och lärare med egen aktuell forskningserfarenhet skulle skapa möjligheter för att de teoretiska resonemangen tillämpas på verkliga projekt.

Bedömargruppen finner att enheten behöver tydliggöra de krav som ställs i samband med uppsatser och examination. Det är särskilt viktigt då en och samma person ofta fungerar som både handledare och examinator. Problem kan i detta sammanhang särskilt uppstå om uppsatsen tar ställning för ett annat perspektiv än det som just den handledaren företräder.

Bedömargruppen finner det intressant att studenter från D-kursen fungerar som ”grävledare” för studenterna på B-nivå under seminariegrävningarna. I och med att grävningarna sker på ett och samma ställe från år till år får studenterna återkomma och ges därmed möjlighet att reflektera på nytt kring de olika momentens betydelse utifrån den senare utbildningens erfarenheter. Samtidigt saknar bedömargruppen en dynamik från enhetens sida som resulterar i att verksamheten med automatik bedrivs på samma ställe och ser få insatser som stödjer den enskilda studenten i att sätta in sitt arbete i ett större sammanhang.

Institutionen har tack vare närheten till olika arkiv och museer särskilda möjligheter att ge undervisning med artefakter, arkivmaterial m.m. som grund. Enligt bedömargruppens uppfattning utnyttjas dock inte detta fullt ut med nuvarande kursuppläggning och kursinnehåll.

Bedömargruppen finner att institutionen är för liberal när det gäller antagning av forskarstuderande. Det är viktigt att en avvägning görs med avseende på dels hur antalet doktorander förhåller sig till antalet handledare, dels hur enhetens samlade kompetens förhåller sig till föreslagna avhandlingsämnen. Det är också uppenbart att de krav som ställs för att bli antagen som forskarstuderande både vad gäller innehåll och efterlevnad, och vad som accepteras som egenfinansiering, behöver tydliggöras.

Antagningen av forskarstuderande på egna medel sker i dag enligt bedömargruppen på ett i längden ohållbart sätt. De som antas under denna form ges en förhoppning, men ingen garanti, att senare få en fakultetsfinansierad doktorandtjänst. Det leder till en olycklig stress- och konkurrenssituation mellan doktoranderna som i sin tur kan hota deras självständighet, begränsa forskningsfriheten och leda till ett negativt beroende av handledare och ”korridorkontakter”. Det nuvarande systemet innebär också att fakultetsutlysta doktorandtjänster går till redan antagna med egenfinansiering. Sökande utifrån har i realiteten därför ingen möjlighet att få en doktorandtjänst. Detta är enligt bedömargruppens uppfattning negativt för enheten som helhet.

Bedömargruppen fick intryck av att doktorandernas tillgång till både handledning och infrastrukturellt stöd till en del berodde på huruvida de är antagna på fakultetsmedel eller egenfinansiering. Vi finner det anmärkningsvärt att institutionen genom sin antagningspolitik riskerar att skapa olika kategorier av forskarstuderande. Det är också tveksamt om institutionen för närvarande lever upp till de lokala bestämmelserna som gäller för forskar-

studerande vid Stockholms universitet i vilka föreskrivs att ”Med godtagbara studievillkor i övrigt skall förstås att arbetsplats tillhandahålls och att doktoranden ges de arbetsvillkor som erfordras för utbildningen”.

Det forskarseminarium som finns etablerat vid enheten och som involverar enhetens samtliga forskarstuderande, inklusive dem vid numismatik, är en styrka. Intrycket är att det präglas av öppenhet och intensiva diskussioner med utgångspunkt i olika perspektiv. Till detta bidrar säkert att det aktivt leds av en seniorforskare och att samtliga forskarstuderande förväntas delta, vilket gör det stort. Bedömargruppen är övertygad om att ett givande seminarium skulle kunna upprätthållas även om en mindre liberal antagningspolitik skulle leda till färre forskarstuderande.

Även när det gäller forskarutbildningen behöver kraven som de forskarstuderande skall uppfylla under utbildningen göras tydliga. Individuella studieplaner upprättas men följs inte upp och uppdateras inte på sådant sätt att de utgör det positiva medel för att leda till en lyckad forskarutbildning som de skulle kunna göra.

Laborativ arkeologi

Bedömargruppen vill inledningsvis framhålla att enheten har skapat en liten nära miljö med goda kontakter mellan såväl studenter, forskarstuderande och lärare som annan personal. Enheten är mycket framgångsrik i att finna extern finansiering för forskning. Det är för bedömargruppen tydligt att detta har högsta prioritet och forskningsmässigt är det en positiv miljö. Samtidigt saknar bedömargruppen en väl förankrad hållning till utbildningen. Särskilt bekymmersamt finner bedömargruppen det intryck som skapades av att enheten anser sig ge den enda ”rätta” utbildningen i arkeologi. Genom att på så sätt skapa en exklusivitet kring utbildningen blir denna till viss del en dubbelning av och en konkurrent till annan arkeologisk grundutbildning. Enligt bedömargruppen saknas den breda kompetens som krävs för att ge den heltäckande arkeologiutbildning enheten säger sig vilja ge.

Såväl diskussioner med lärare som studenter och forskarstuderande gav bedömargruppen intryck av en utbildning som saknar en vetenskapsteoretisk helhetsbild av arkeologin i brytningen mellan humaniora och naturvetenskap. Den kritiska hållningen är tydlig vad gäller de naturvetenskapliga metoderna. Däremot uppfattar bedömargruppen medvetenheten om hur kunskapsbildningen ser ut inom andra discipliner och särskilt inom arkeologin i stort som mindre utvecklad. Enheten riskerar enligt vår mening att begränsa arkeologin genom den tydliga sammankopplingen mellan naturvetenskapliga metoder och uttolkningar av förhistorien.

Enligt bedömargruppen råder inget tvivel om att enheten har goda förutsättningar, både instrumentellt och kunskapsmässigt, att erbjuda attraktiv utbildning inom de laborativa momenten av arkeologin. Det väl utvecklade samarbetet med de vetenskapliga discipliner där de experimentella metoderna utvecklas, såväl nationellt som internationellt, ger en stabil grund för detta.

Den starka forskningsmiljön gör också att denna del av grundutbildningen på ett naturligt sätt ges forskningsanknytning genom att involveras i pågående projekt.

Den starka forskningsmiljön skapar goda förutsättningar för forskarutbildningen. De externa medlen som även finansierar doktorandtjänster, den egna fältverksamheten och lokaliseringen till Greens villa skapar goda förutsättningar såväl ekonomiskt och infrastrukturellt som genom att det ger ett bra sammanhang för forskningen. Bedömargruppen anser dock att även forskarutbildningen skulle kunna förstärkas genom en mer öppen attityd till andra delar av arkeologin, något som också framfördes i diskussionerna med grundutbildningsstudenterna. Förhållandevis få lärare har att leda både grund- och forskarutbildningen. Genom att enheten har flera disputerade forskare med enbart forskning i sin tjänst skapas förutsättning för en kontinuerlig vetenskaplig diskussion. I ett längre perspektiv ser dock bedömargruppen det som nödvändigt att samarbetet med övriga institutionsenheter stärks, särskilt i frågor som rör utbildningen.

Arkeosteologi

Utbildningen i arkeosteologi sker i en liten miljö som i flera avseenden är positiv. Den ger upphov till nära och goda kontakter mellan studenter på olika nivåer och de två lärarna. De stora osteologiska samlingarna och de förhållandevis stora lokalerna är en tillgång. Enheten uppfattas av bedömargruppen som inriktad på att ge specialistkunskap med koppling till arkeologi. Det framkom dock vid platsbesöket att anknytningen till arkeologi, och därmed det arkeologiska perspektivet i undervisningen, behöver stärkas.

Den lilla miljön innebär samtidigt risker. Personalsituationen är mycket sårbar och framtiden ter sig osäker då den ena läraren har tidsbegränsad anställning och den andra är nära pensionering. Både grund- och forskarstudierande riskerar därför att hamna i en situation utan möjlighet till handledning eller undervisning. Intryck från platsbesöket vittnar också om att den lilla miljön kan bli alltför begränsad i vad den tillåter. Den som inte helt delar den förhärskande uppfattningen har svårt att få gehör för sin ståndpunkt och hamnar då i en olycklig situation. Ytterligare en effekt av den lilla miljön är bristen på kontinuitet i medelstillströmningen. Tillsammans med en konservativ hållning till undervisningsmetodik och begränsade möjligheter till ett kontinuerligt samtal om undervisningens utformning har detta lett till att både utrustning och pedagogisk inriktning framstår som ålderdomlig.

Med tanke på att medvetenhet om etiska frågeställningar bör vara naturlig i samband med speciellt humanosteologiskt material finner bedömargruppen det förvånande att dessa moment i utbildningen inte är mer utvecklade. Det är nödvändigt att de studenter som kan komma att arbeta med detta material förbereds för och tränas i att förhålla sig till ämnets egen idéhistoria. En medvetenhet om denna bör föras in redan på AB-nivå för att kunna leda till egen reflektion kring frågeställningarna under utbildningen.

Gemensamma förhållanden

Ett problem som är gemensamt för samtliga enheter och som till en del har sitt ursprung i den nuvarande uppdelningen av institutionen är otydligheter i beslutsprocessen. Det framkom från flera håll under platsbesöket att de beslut som fattas inte alltid effektueras och att beslut i stället fattas informellt efter ”korridorospel”. Orsaken till en del av den kritik som bedömargruppen uppfattat kring tydligheten i de krav som gäller såväl inom grund- och forskarutbildning som för antagning till den senare, skulle sannolikt kunna åtgärdas genom att beslutsprocessen klargörs.

De små miljöerna i både laborativ arkeologi och arkeosteologi är beroende av institutionens samlade resurser. Det gäller dels för att effektivt kunna hantera administrativa frågor, dels för att sätta den egna inriktningen i ett arkeologiskt sammanhang som ger den nödvändiga helhetsbilden men även för att inte lämna de studerande sårbara för förändringar i personalsituationen. Härvidlag vill bedömargruppen framhålla det sätt på vilket numismatik samarbetar med den stora institutionen utan att för den skull förlora sin särart. Genom att i konkreta projekt finna beröringspunkter skapas naturliga kontaktnät som kan utnyttjas även i andra situationer.

Södertörns högskola

Översikt över lärare (heltidsekvivalenter) och studenter för år 2001. Kategorierna redovisas som kvinnor/män där så är möjligt.

Lärare

Professorer	-/1
Docentkompetenta lektorer	-/1
Övriga disputerade lärare	-/1
Till ämnet knutna forskarstuderande	2/1
Timlärare antal	1/-

Studenter

Antal registrerade studenter	56/52
Helårsstudenter på A-nivå	22
Helårsstudenter på B-nivå	11
Helårsstudenter på C-nivå	6
Helårsstudenter på D-nivå	5
Antal examinerade C-uppsatser	9/5
Antal examinerade D-uppsatser	4/3

Platsbesök genomfördes på Södertörns högskola i september 2002.

Beskrivning

Arkeologi har funnits vid Södertörns högskola sedan 1997. I inledningsskedet erbjöds påbyggnads- och fördjupningsutbildningar i marinarkeologi. Sedan 1999 ges generell utbildning i arkeologi. Den marinarkeologiska inriktningen finns kvar som en fristående utbildning.

Organisatoriskt tillhör ämnet avdelning 4 som är en administrativ enhet som också hyser bland annat kulturgeografi, etnologi och ekonomi. En administrativ chef har ansvar för personal och ekonomi, medan en akademiker ansvarar för vetenskapligt innehåll och pedagogisk verksamhet för varje ämne. Beslutande organ utgörs för arkeologi tillsammans med geografi av en ämnesgruppsstyrelse i vilken ingår representanter för fast anställda lärare och studenter.

Grundutbildningen

Arkeologi ges som fristående kurser på A–D-nivå. Dessutom erbjuds kurser i marinarkeologi på AB-nivå. Arkeologi ingår också i vissa moment på miljöprogrammet, turistprogrammet samt inom programmet kultur, samhälle, historia.

De studerande skriver en C-uppsats (10 poäng) och en D-uppsats (15 poäng) i arkeologi. På AB-kursen i marinarkeologi ingår en uppsats på 5 poäng. Seminariegrävningar är inlagda under en fältkurs som omfattar 5 poäng på B-nivå.

År 2001 var grundutbildningsanslaget knappt en miljon kronor. Lärosätet tilldelar inte ämnet arkeologi ett eget utbildningsuppdrag utan det ges i stället till hela ämnesområdet humaniora. Antagning sker en gång per år.

Bedömning

Arkeologi har enligt bedömargruppens uppfattning genomgått en positiv utveckling vid Södertörns högskola, bland annat i och med den förändrade inriktningen mot ett mer generellt perspektiv på arkeologi. Utbildningen framstår i dag som inriktad mot att ge de studerande en bred generell grund för en framtida verksamhet med betoning på kritiskt förhållningssätt och eget reflekterande snarare än en yrkesutbildning mot dagens arbetsmarknad. Till sammans med fokuseringen på en samtidsinriktad arkeologi och den marin-arkeologiska specialiseringen utgör det enligt bedömargruppens uppfattning ett intressant alternativ. Det är dock viktigt att det unika med arkeologin, intresset för och kontakten med forntiden, inte går förlorat i samband med strävanden att ge ämnet en tydlig samtidsprägel. Ett sätt att göra det vore att integrera den regionala historien i undervisningen i större utsträckning än i dag.

Högskolans profilering mot det mångkulturella, och dess i jämförelse med andra lärosäten etniskt mer heterogena studentgrupp, erbjuder i detta sammanhang en intressant och speciell möjlighet. Det möjliggör att nya grupper kan bli intresserade av arkeologi vilket skulle kunna berika den svenska arkeologin med nya referensramar men även innebära ett bredare underlag att rekrytera studenter från. Ämnets företrädare försöker också bredda rekryteringen av studenter mot nya grupper genom samarbeten med gymnasieskolor i närområdet.

Bedömargruppen vill betona betydelsen av att den för Sverige unika kompetensen om det marina kulturlandskapet utvecklas och också fortsättningsvis erbjuds som en specialisering för intresserade. Ämnets företrädare bör då måna om att förhållandet mellan de arkeologiska grundkurserna och marin-arkeologin klargörs. Bland annat finns det moment i den nuvarande marin-arkeologiska grundkursen som behandlas i de arkeologiska grundkurserna.

Ämnet arkeologi är förhållandevis litet vid Södertörns högskola med få anställda lärare som dock alla är disputerade. Samtidigt medverkar de forskar-studerande som är knutna till verksamheten, via satsningar från bland annat Östersjöstiftelsen, på ett fruktbart sätt till att göra miljön större. I detta sammanhang framstår också närheten till och samarbetet med institutionen vid Stockholms universitet som en tillgång. Detta är ett exempel på hur en liten miljö kan lösa uppgiften att ge studenterna en mångfacetterad bild av vad ett ämne som arkeologi är.

Som vid flera av de mindre lärosätena betonas möjligheten till och betydelsen av tvärvetenskaplighet. Företrädarna för ämnet framhöll vidare en tillåtande nyskaparanda som präglar Södertörns högskola, särskilt när det gäller att utveckla både undervisningsformer och forskningsinriktningar. Den organisatoriska strukturen vid högskolan framstår trots sina intentioner som tung och synes inte underlätta samarbetskontakter som skulle kunna främja tvärvetenskaplighet. En större flexibilitet i organisationen skulle enligt bedömargruppens uppfattning bättre kunna ta till vara både hur arkeologiska

perspektiv kan berika andra ämnen, och omvänt, för att förverkliga högskolans ambitioner att vara ett lärosäte med mångkulturell profil. Det framstår vidare som nödvändigt att åtgärda de infrastrukturella svagheter som är kännbara för både lärare och studenter – det gäller såväl lokaler, undervisningshjälpmedel, ekonomisk organisation, sekreterartjänster som tillgången på kurslitteratur.

Ett exempel på ett intressant undervisningsgrepp utgör de kortare skriftliga redogörelser för sina ståndpunkter som de studerande skall lämna in inför seminarierna. Dessa kommenteras sedan av läraren för att stödja utvecklingen av studenternas kritiska förhållningssätt. Ett annat intressant medel för att träna det kritiska tänkandet är användandet av recensioner i undervisningen och som underlag för diskussioner. Arbetet med uppsatser framstår i vissa avseenden som föredömligt med tydligt formulerade krav som också används i bedömningen. Det är särskilt nödvändigt då examinator och handledare är samma person.

Den språkverkstad som finns centralt på högskolan uppskattas av såväl studenter som lärare som ett hjälpmedel för studenternas språkliga utveckling.

Umeå universitet

Översikt över lärare (heltidsekvivalenter) och studenter för år 2001 om annat ej anges. Kategorierna redovisas som kvinnor/män där så är möjligt.

Lärare	
Professorer	–/3
Docentkompetenta lektorer	1/–
Övriga disputerade lärare	0,25/–
Vikarierande lektor	0,5*/–
Timlärare (antal)	1/–
Forskarstuderande	
Aktiva doktorander	9/10
Antagna doktorander ht 2001	1/1
Antal disputationer 1998–2001	3/2
Studenter	
Antal registrerade studenter	27/32
Helårsstudenter på A-nivå	27
Helårsstudenter på B-nivå	11
Helårsstudenter på C-nivå	7
Helårsstudenter på D-nivå	14
Antal examinerade D-uppsatser	14/8

* Docentkompetent

Platsbesök genomfördes på Umeå universitet i september 2002.

Beskrivning

Utbildning i arkeologi vid Umeå universitet ges vid institutionen för arkeologi och samiska studier. Ämnet etablerades vid lärosätet 1975. Den sammanslagna institutionen är från och med 2002 uppdelad i tre avdelningar s.k. verksamhetsområden: arkeologi, miljöarkeologi med miljöarkeologiska laboratoriet samt samiska studier.

Verksamheten leds av en gemensam prefekt med en enhetsansvarig för varje avdelning. En studierektor som arbetar med frågor som rör utbildningen i arkeologi finns utsedd. Övergripande ansvar för forskarutbildningen i arkeologi har en professor, som till sin hjälp har övriga professorer. Miljöarkeologiska laboratoriet har förutom delaktighet i undervisningen en omfattande verksamhet med forskning och uppdragsforskning.

Grundutbildningen

Allmän arkeologi undervisas på en AB- och en CD-kurs, samt på fristående C- och D-kurser. Därutöver ges kurser i miljöarkeologi, kulturmiljövård samt sommarkurser. En orienteringskurs över institutionens samtliga ämnen gavs 2000–2001. Arkeologi kan också ingå i museologiprogrammet.

De studerande skriver en B-uppsats (5 poäng) och en CD-uppsats (20 poäng), eller en uppsats på 15 poäng i vardera C- och D-kurserna. Seminariegrävningar ingår på C-nivå i en fältkurs som totalt omfattar 5 poäng.

År 2001 var grundutbildningsanslaget 1,57 miljoner kronor och utbildningsuppdraget 53 helårsprestationer. Antagning sker en gång per år.

Forskarutbildningen

I en doktorsexamen i arkeologi vid Umeå universitet ingår 40 poäng kurser och 120 poäng avhandlingsarbete.

Institutionens externa medel för forskning uppgick år 2001 till ca 7 miljoner kronor. Fakultetsanslaget för forskarutbildningen var samma år nära 1 miljon kronor. Vid institutionen fanns detta år 12 forskarstuderande med anställning som doktorand samt 7 forskarstuderande med heltidsanställning utanför institutionen. Därutöver finns 1 forskarstuderande med en aktivitet understigande 10 procent knuten till institutionen.

Bedömning

Utbildningen vid institutionen uppfyller till innehåll och inriktning många av de kriterier som bedömargruppen anser kännetecknar en god utbildning i arkeologi. Tydliga pedagogiska ambitioner har bland annat tagit sig uttryck i en tematisk, snarare än kronologisk, uppläggning av utbildningen. Bedömargruppen ser mycket positivt på detta och vill uppmuntra att fler utnyttjar denna möjlighet.

Den arkeologiska verksamheten vid Umeå universitet har och har haft stor betydelse för utvecklingen av en arkeologi med inriktning på norra Sverige. Det är enligt bedömargruppens uppfattning positivt att utbildningen i Umeå har givits en tydlig regional anknytning utan att ett vidare och mer generellt perspektiv för den skull har förlorats. Den till stora delar naturvetenskapligt inriktade miljöarkeologin utgör en viktig utvidgning. Sammantaget finner bedömargruppen att utbildningen i Umeå i högre grad än på andra platser i landet karakteriseras av tvärvetenskaplighet och en bra balans mellan teori och praktik.

Det är utifrån institutionens samlade kompetens anmärkningsvärt att utbildningen i arkeologi i så liten grad synes uppmärksamma den samiska kulturhistorien. Särskilt med hänsyn till att det nordiska rummet i övrigt har en stark profil vid institutionen och fakulteten.

Bedömargruppen finner vidare det positivt att examinator och handledare för CD-uppsatsen ej är en och samma person. Däremot saknas också här tydligt formulerade krav på vad som krävs av en uppsats, både för att bli godkänd och för att få olika betyg.

Bedömargruppens intryck är att kraven för forskarutbildningen behöver bli tydligare och enhetligare inom institutionen. Det gäller såväl avhandlingens omfattning som kraven i samband med forskarutbildningskurser. Dessutom bör hänsyn tas i större utsträckning till institutionens möjlighet att erbjuda handledarkompetens inom avhandlingens inriktning i samband med projektens utformning.

De infrastrukturella förutsättningarna för forskarutbildningen finner bedömargruppen särskilt goda i de nya lokalerna och med arbetsplatser och datorer för alla doktorander med anställning. Inom ramen för forskarutbildningen finns ett regelbundet och välorganiserat seminarium som fungerar bra och som bidrar till att bredda de forskarstuderandes perspektiv.

Intrycken från platsbesöket präglas till stor del av problem institutionen haft under de senaste åren. För bedömargruppen framstår det sätt på vilket institutionssammanslagning skett som en av orsakerna. Det är tydligt att den negativa stämning som dessa problem orsakar påverkar grund- men särskilt forskarutbildningen. Det är därför nödvändigt att de åtgärdas. Bedömargruppens uppfattning är att fakultetens ansträngningar att påverka och förbättra situationen har bidragit till förändringar i rätt riktning. Det vore dock fel att anse att problemen är lösta. Det är viktigt att fortsättningsvis aktivt följa och stötta utvecklingen. Som särskilt betydelsefullt framstår att skapa kontinuitet i institutionens ledning. De täta byten av prefekt som varit fallet de senaste åren har inte medverkat till att skapa en stabil situation. Det framstår som nödvändigt att förhindra att den nära nog totala autonomi som nu råder mellan de tre avdelningarna vid institutionen, permanentas.

Förutom en starkare och tydligare ledning är det viktigt att de administrativa funktionerna vid institutionen stärks. Bland annat bör bättre strukturer för information och kommunikation skapas. Det skulle enligt bedömargruppen bidra till att åtgärda de nu existerande organisatoriska problemen och till en del minska risken för att sådana uppstår igen.

Det framkom vid platsbesöket att det för studenterna är oklart både att de har rätt till en representant i institutionsstyrelsen och vem som utgör denna. Institutionen behöver förbättra informationen till studenterna om hur de vid denna institution, med flera ämnen, kan utöva sin rätt att påverka studieförhållandena. Det framstår också som om institutionen behöver skapa andra forum i vilka ett mer informellt inflytande, vid sidan av det formella, kan leda till att studenternas respons på och idéer för utbildningens utveckling kan tas till vara.

Uppsala universitet

Översikt över lärare (heltidsekvivalenter) och studenter för år 2001 om annat ej anges. Kategorierna redovisas som kvinnor/män där så är möjligt.

Lärare

Professorer	–/3
Docentkompetenta lektorer	1/1
Vikarierande lektorer	0,2/1,6
Timlärare (antal)	1/2

Forskarstuderande

Antal doktorander	17/42
Antagna doktorander ht 2001	5/5
Antal disputationer 1998–2001	5/7

Studerande

Antal registrerade studenter	63/75
Helårsstudenter på A-nivå	37
Helårsstudenter på B-nivå	9
Helårsstudenter på C-nivå	16
Helårsstudenter på D-nivå	11
Antal examinerade CD-uppsatser	23*

* Varav en C-uppsats

Platsbesök genomfördes på Uppsala universitet i september 2002.

Beskrivning

Utbildning i arkeologi vid Uppsala universitet ges vid institutionen för arkeologi och antik historia bildad den 1 januari 1999 genom en sammanslagning. Undervisning i arkeologi har givits vid lärosätet sedan 1897 och första professuren inrättades 1913. En professur i afrikansk arkeologi inrättades 1997.

Ansvar för grundutbildningen är delegerat från prefekt till studierektor. För forskarutbildningen ansvarar respektive handledare i samråd med ämnesföreträdaren. Ett handledarkollegium med representanter för de forskarstuderande sammanträder vid behov. I institutionsstyrelsen har de studerande vid institutionens samtliga ämnen en gemensam representant för grund- respektive forskarutbildningsnivå.

Grundutbildningen

Kursutbudet i arkeologi genomgår för närvarande en förändring till följd av generella beslut inom historisk-filosofiska fakulteten. Förändringen innebär att en magisterkurs om 40 poäng inrättas fr.o.m. hösten 2003 för vilken 120 avklarade poäng varav 60 i arkeologi kommer att utgöra antagningskrav. Det påverkar hela kursutbudet som tidigare var organiserat i en AB- och en CD-kurs. Separata kurser på A–D-nivå har givits sedan hösten 2001 av vilka kurserna A–C kommer att kvarstå. Därutöver har bland annat en sommarkurs

i arkeologins fältmetoder och en högre kurs (EF-nivå) i arkeologi och tidig historia erbjudits. Arkeologi kan ingå i lärarutbildningarna.

En uppsats på 10 poäng ingår nu i C-kursen men har tidigare ingått som moment i D-kursen. I den kommande magisterkursen ingår en uppsats på 20 poäng. Seminariegrävningar ingår i en fältkurs om 5 poäng på C-nivå.

År 2001 var grundutbildningsanslaget 6 miljoner och grundutbildningsuppdraget 80 helårsprestationer. Antagning sker en gång per läsår till A- och B-kurser.

Forskarutbildningen

I en doktorsexamen i arkeologi ingår vid Uppsala universitet 30 poäng kurser och 130 poäng avhandlingsarbete.

Institutionens samlade externa medel för forskning uppgick år 2001 till 13,8 miljoner kronor. Fakultetsanslaget för forskarutbildningen i institutionens samtliga ämnen var samma år 12,7 miljoner kronor. Av institutionens 34 doktorander med en aktivitet över 10 procent har 19 doktorandtjänst eller utbildningsbidrag medan de flesta övriga går på egenfinansiering. Därutöver finns 33 doktorander knutna till institutionen med en aktivitet under 10 procent.

Bedömning

Institutionen vid Uppsala universitet är en av landets större. Den har enligt bedömargruppens uppfattning en stark position med goda resurser och en omfattande forskning samt breda internationella kontakter. Den kännetecknas också av en tydlig vilja att pröva nya pedagogiska grepp i utbildningen. Den omfattande forskningen uppfattas dock ha högsta prioritet.

Bedömargruppens intryck är att grundutbildningen fungerar bra. Dess under några år pressade ekonomiska situation har förbättrats i och med de förändringar som genomförts. Det kritiska tänkandet synes ha en stark ställning och betonas mycket i undervisningen. Som ett resultat av institutionens pedagogiska förnyelsearbete infördes för några år sedan en stor andel problembaserade studier. Samtidigt fick mer resurskrävande traditionella undervisningsformer som artefaktstudier och fältstudier mindre utrymme. Ett motiv var att på detta sätt göra studenterna mer aktiva och självständiga även om ekonomiska överväganden också bidrog. Bedömargruppen uppfattar detta som positivt men konstaterar samtidigt att studenterna kontinuerligt framfört kritik mot att de med denna uppläggning blev lämnade alltför ensamma och inte fick tillräckligt stöd i inlärningsprocessen. Det innebär även en risk för att studenter klarar moment till stor del tack vare att de tillhör ”rätt” grupp. Vi ser det som betydelsefullt att institutionen finner en balans mellan olika undervisningsformer samt tydliggör motivet med de problembaserade studierna.

Kravnivå och kriterier för betygssättning behöver enligt bedömargruppens uppfattning också här göras klarare för studenterna. Det skall på förhand vara

möjligt att avgöra vad som krävs för att bli godkänd på olika moment som t.ex. uppsatser. Detta och andra, mindre allvarliga, problem som uppmärksammas av bedömargruppen kan sannolikt lösas om institutionen förbättrar sina informationsrutiner och administration. Studenterna har rätt att förvänta sig att inrapportering av poäng och liknande fungerar utan att behöva påpekas. Det gäller också hur kursvärderingarna används i utvecklingen av grundutbildningen. Ju tydligare det är för studenterna att deras synpunkter beaktas desto större är möjligheten att de deltar. Det är viktigt att institutionen tydligare än i dag medverkar till och skapar system för att alla studenter känner sig delaktiga i det formella inflytandet. I och med att institutionen hyser fler än ett ämne är det inte givet att studenter från de ämnen inom institutionen som vid en given tidpunkt saknar representation i institutionsstyrelsen uppfattar vem som utövar deras rätt till inflytande och påverkan på utbildningens utformning.

Det faktum att både ett nordeuropeiskt och ett globalt perspektiv finns representerade och har en stark ställning vid institutionen innebär en möjlighet att erbjuda en unik bredd. Bedömargruppen uppfattar dock en spänning mellan dessa avdelningar och kan konstatera att samarbetsformer ännu inte är etablerade som gör att de olika perspektiven berikar varandra i den utsträckning som skulle vara möjlig. Det innebär att denna tillgång inte kommer grundutbildningsstudenterna till del. Det visar sig inte minst i att de anser att utbildningen i dag har en mycket regional prägel och där det globala blir en aspekt av den afrikanska arkeologin. Samverkan, såväl nationellt som internationellt, uppfattas i dag av studenterna som svag och bör enligt bedömargruppens uppfattning stärkas.

Institutionen är enligt bedömargruppens uppfattning den av de arkeologiska institutionerna i landet som kommit längst i att förändra forskarutbildningen för att klara de nya ekonomiska förutsättningarna och vad de innebär för maximal tid för forskarstudier. Studieplaner upprättas i samband med att den forskarstuderande påbörjar sitt arbete och revideras årligen.Handledningen genomförs strukturerat och med stöd av biträdande handledare. Det har sannolikt starkt bidragit till den goda genomströmningen på forskarutbildningen. Bedömargruppen finner det bekymmersamt att tendensen att främst studenter från den egna institutionen antas till forskarutbildningen snarast blivit starkare i och med de förändrade förutsättningarna. Det är vidare anmärkningsvärt att institutionen anser det vara så svårt att avgöra om en sökande till forskarstudier har de förutsättningar som är nödvändiga om inte vederbörande är känd i gården.

Enligt bedömargruppens uppfattning specialiserar sig de forskarstuderande i Uppsala tidigt vilket riskerar att leda till en alltför smal utbildning. Ett sätt att ge de forskarstuderande möjlighet att bredda sin arkeologiska skolning är att i större utsträckning än i dag involvera dem i undervisningen. Det skulle även ge dem möjlighet till viktig meritering inför framtida anställningar.

Institutionen erbjuder en bra infrastruktur för såväl lärare som grund- och

forskarutbildningsstudenter. De är särskilt positivt att ingen skillnad görs på forskarstuderande med och utan anställning, utan alla har samma tillgång till det infrastrukturella stödet. Bedömargruppen kan inte annat än hoppas att det fantastiska bibliotek som institutionen förfogar över kan fortleva, både med avseende på ekonomiska förutsättningar och förändringar orsakade av den förestående flytten av hela institutionen till f.d. Kemikum.